

**KOMISIJA ZA PRENOVO VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA OTROK S POSEBNIMI
POTREBAMI**

**DOPOLNITEV POSEBNEGA DELA
PRILAGOJENEGA IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA OSNOVNE
ŠOLE Z NIŽJIM IZOBRAZBENIM STANDARDOM
Z DOLOČITVIJO SPECIALNO PEDAGOŠKIH DEJAVNOSTI IN
NAVODIL ZA IZVAJANJE
V PRIMERU DVEH ALI VEČ MOTENJ, OVIR OZ. PRIMANJKLJAJEV
ZA GLUHE IN NAGLUŠNE, SLEPE IN SLABOVIDNE, GIBALNO
OVIRANE TER GOVORNO-JEZIKOVNE MOTNJE**

**Sprejeto na 98. seji
Strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje,
21. decembra 2006**

Ljubljana, september 2006

Avtorji besedila:

Uvod:

mag. Janja Cotič Pajntar, Zavod RS za šolstvo

Specialno pedagoška dejavnost in Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi gluhi ali naglušni:

Helena Dodlek, Center za korekcijo sluha in govora Portorož

Irena Fifolt, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Rožamarija Štavbar, Center za sluh in govor Maribor

Klavdija Ambrožič, Center za sluh in govor Maribor

Specialno pedagoška dejavnost in Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi slepi ali slabovidni:

Mirjana Hafnar, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

Urška Lah, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

Sabina Zagoričnik, Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

Specialno pedagoška dejavnost in Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi gibalno ovirani:

Isabelle Morel Bera, ZUIM Kamnik

Majda Hribar, ZUIM Kamnik

mag. Erna Žgur Černigoj, Center JPV Vipava

Specialno pedagoška dejavnost in Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da imajo učenci tudi govorno-jezikovne motnje:

Klavdija Ambrožič, Center za sluh in govor Maribor

Nataša Košir, Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Aleksandra Turk Haskič, Center za korekcijo sluha in govora Portorož

Uredila: mag. Janja Cotič Pajntar, Zavod RS za šolstvo

KAZALO

UVOD	4
I. NAVODILA ZA IZVAJANJE PRILAGOJENEGA IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA OSNOVNE ŠOLE Z NIŽJIM IZOBRAZBENIM STANDARDOM V PRIMERU DVEH ALI VEČ MOTENJ, OVIR OZ. PRIMANJKLJAJEV	6
Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi gluhi ali naglušni	7
Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi slepi ali slabovidni	17
Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi gibalno ovirani	27
Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da imajo učenci tudi govorno-jezikovne motnje	36
II. SPECIALNO PEDAGOŠKA DEJAVNOST	46
Specialno pedagoška dejavnost za gluhe in naglušne učence	47
Specialno pedagoška dejavnost za slepe in slabovidne učence	50
Specialno pedagoška dejavnost za gibalno ovirane učence	51
Specialno pedagoška dejavnost za učence z govorno-jezikovnimi motnjami	53
III. PRILOGA 1	56
Pogoji za vključitev	
IV. PRILOGA 2	58
Strokovna literatura	

UVOD

Dopolnitev posebnega dela Prilagojenega izobraževalnega programa osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom z določitvijo specialno pedagoških dejavnosti in navodil za izvajanje v primeru dveh ali več motenj, ovir oz. primanjkljajev za gluhe in naglušne, slepe in slabovidne, gibalno ovirane ter govorno-jezikovne motnje je dokument, ki pomeni vsebinsko dopolnilo k že sprejetemu Prilagojenemu izobraževalnemu programu osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom.

Prilagojen izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom je namenjen učencem, ki v času šolanja v primerjavi z vrstniki ne dosežejo enakovrednega izobrazbenega standarda in zato potrebujejo prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, prilagojene metode in oblike dela ter ustrezne kadrovske in druge pogoje.

V Prilagojen izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom se lahko usmerijo otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, otroci z več motnjami, ki imajo tudi lažje motnje v duševnem razvoju, izjemoma pa se lahko v ta program usmeri tudi otroke z zmernimi motnjami v duševnem razvoju (13. člen Pravilnika o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter za opredelitev vrst in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami; Ur.l. RS, št. 54/03).

V skladu z **12. členom** Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS, št. 98/05) ima Prilagojen izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom splošni del programa, ki ga je potrdil Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje na 56. seji, 20. 3. 2003, in posebni del programa – predmetnik in učne načrte z določenimi standardi znanja, ki so bili prav tako potrjeni na Strokovnem svetu Republike Slovenije za splošno izobraževanje.

Isti člen zakona tudi določa, da posebni del prilagojenih izobraževalnih programov za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami vsebuje še dejavnosti, ki so potrebne za doseganje optimalnega razvoja posameznega otroka oziroma mladostnika, in navodila za izvajanje.

Te dejavnosti se imenujejo v Prilagojenem izobraževalnem programu osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom Specialno pedagoške dejavnosti.

Dopolnitev posebnega dela Prilagojenega izobraževalnega programa osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom z določitvijo specialno pedagoških dejavnosti in navodil za izvajanje v primeru dveh ali več motenj, ovir oz. primanjkljajev za gluhe in naglušne, slepe in slabovidne, gibalno ovirane ter govorno-jezikovne motnje je dokument, ki je namenjen strokovnim delavcem, ki bodo poučevali učence z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, ki imajo tudi eno ali več drugih motenj, ovir oz. primanjkljajev, in se jim bo v šolah, centrih in zavodih prilagajalo izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom.

To so učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju, ki so tudi gluhi ali naglušni; učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju, ki so tudi slepi ali slabovidni; učenci z lažjo motnjo v duševnem

razvoju, ki imajo tudi težjo in težko gibalno oviranost; učenci, ki imajo poleg lažje motnje v duševnem razvoju tudi težje ali težke govorno-jezikovne motnje.

Lahko pa gre tudi za učence z lažjo motnjo v duševnem razvoju, ki imajo hkrati celo dve ali več motenj, ovir oz. primanjkljajev.

Ti učenci se usmerjajo v Prilagojen izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom, kjer se jim ustrezno prilagodi organizacija pouka (prilagoditev prostora, časa in didaktičnih pripomočkov), izvajanje pouka (prilagoditve poučevanja in učenja ter preverjanja in ocenjevanja znanja) in nudijo ustrezne vsebine specialno pedagoške dejavnosti, kar jim omogoča doseganje standarda znanja, ki je določen v tem programu.

Izobražujejo se torej po javnoveljavnem Prilagojenem izobraževalnem programu osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom, s sprejetim predmetnikom in fondi ur, sprejetimi učnimi načrti ter v njih določenimi standardi zanja, vendar pa se jim zaradi specifičnosti motnje, ovire oz. primanjkljaja prilagodi izvajanje programa tako, kot je zapisano za posamezno skupino otrok s posebnimi potrebami v obeh delih tega dokumenta, t.j. v Navodilih za izvajanje in v Specialno pedagoški dejavnosti.

Izpostaviti in poudariti moramo vsebinske spremembe pri specialno pedagoški dejavnosti, kjer gre za dopolnitev z vsebinami, ki so nujno potrebne za doseganje optimalnega razvoja posameznega učenca glede na njegovo motnjo, oviro oz. primanjkljaj. Tedenska obremenitev ostaja v okviru zakonskih določil in letnega fonda ur, ki je na razpolago.

Situacije v primerih, ko imajo učenci hkrati celo dve ali več motenj, ovir oz. primanjkljajev poleg lažje motnje v duševnem razvoju, narekujejo strokovnim delavcem kombiniranje in hkratno upoštevanje navodil za izvajanje in vsebin specialno pedagoških dejavnosti za različne skupine učencev s posebnimi potrebami.

I.
NAVODILA ZA IZVAJANJE PRILAGOJENEGA IZOBRAŽEVALNEGA
PROGRAMA OSNOVNE ŠOLE Z NIŽJIM IZOBRAZBENIM STANDARDOM V
PRIMERU DVEH ALI VEČ MOTENJ, OVIR OZ. PRIMANJKLJAJEV

Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi gluhi ali naglušni

1. OPIS POPULACIJE

Gluhi in naglušni učenci imajo v primerjavi z vrstniki kvalitativno drugačno kognitivno strukturo, ki se kaže v počasni sposobnosti generalizacije in konceptualizacije, kaže se tudi v omejenih spominskih sposobnostih, težavah v diskriminaciji, sekvencioniranju, omejenem splošnem znanju, bolj konkretnem kot abstraktnem mišljenju.

Težave so še bolj izrazite pri **gluhih in naglušnih učencih z lažjo motnjo v duševnem razvoju, disfazijo, motnjami pozornosti in koncentracije, motnjami spomina, slabše razvito senzomotoriko**. Kažejo se lahko na področju učenja, sensorike, motorike, kognitivnih sposobnosti, emocionalne stabilnosti, socialnih veščin. Pogosta je disharmoničnost sposobnosti, zaradi katere se lahko kažejo izraziti primanjkljaji na posameznih področjih (spomin, koordinacija, razumevanje kompleksnejših vsebin...).

Zaradi dodatnih motenj in omejenih sposobnosti je motena tudi njihova sposobnost reševanja problemov. Na področju komunikacije imajo gluhi in naglušni učenci z dodatnimi motnjami zelo pogosto težave v artikulaciji, sposobnosti razumevanja in uporabe jezika, okvaro sublingvističnih in drugih jezikovnih funkcij. Motnje se pogosto kažejo v težavah branja in pisanja ter s tem povezanim usvajanjem znanja.

Dokazano je, da je proces dozorevanja teh učencev upočasnen, poln vzponov in padcev, zato pri tem potrebujejo pomoč in vodenje, zlasti pa učenje socialnih veščin, ki jim bodo po končanem šolanju omogočile lažjo vključitev v širše socialno okolje.

Zato se je potrebno v učnem procesu ob govoru posluževati tudi slovenskega znakovnega jezika kot komunikacijskega sredstva, predvsem pri tistih učencih, ki slovenski znakovni jezik uporabljajo za komunikacijo med sabo in s širšo okolico.

Kot sredstvo komunikacije lahko ob učenju govora uporabljajo naravne kretnje, piktograme, slovenski znakovni jezik in prstno abecedo. Komunikacija je otežena, zato za sprejemanje informacij, razumevanje in učenje potrebujejo bistveno več časa kot učenci, ki dodatnih motenj nimajo.

2. CILJI

Splošni cilji:

- Učencu omogočiti usvajanje osnovnih znanj ob prilagajanju metod in oblik dela, ki ustrezajo individualnim sposobnostim in potrebam učenca;
- učencu omogočiti usvajanje vrednot in lepote njegove okolice, zlasti naravnih in kulturnih znamenitosti ter jih navajati na varstvo narave in okolja;
- učencu razvijati samokritičnost in avtonomijo;
- vključevati učenca v različne oblike dela tako, da nova vedenja pridobiva po vseh senzornih poteh ;
- učencu omogočiti številne priložnosti, da s pomočjo različnih praktičnih ravnanj zbira informacije, utrjuje usvojeno učno snov in razvija ročne spretnosti;

- učenca usmeriti v številne oblike praktičnega manualnega dela in mu s tem omogočiti smiselno in polno življenje ob izbrani zaposlitvi;
- skrbeti za učenčev telesni razvoj in gibanje,
- razvijati govorne in jezikovne spretnosti, spodbujati kulturno komunikacijo, razvijati sposobnost izražanja lastnih doživetij, razumevanja novih pojmov in ga govorno in jezikovno spodbujati v operacionalizacijskem (uporabnem) smislu;
- razvijati in bogatiti slovenski znakovni jezik kot enega izmed jezikov v Republiki Sloveniji;
- z individualiziranim programom redno preverjati napredovanje vsakega učenca, program pa po potrebi dopoljevati in evalvirati;
- vključevati starše pri načrtovanju in izvajanju individualiziranega programa in drugih oblikah dela;
- pomagati staršem pri premagovanju stisk in težav, ki jih preživljajo ob spoznanju, da imajo otroka s posebnimi potrebami;
- usmerjati in svetovati staršem, kje lahko dobijo dodatno strokovno pomoč za celotno družino ali samo za otroka;
- razvijati, pripravljati in spodbujati učenca tako, da se bo lahko uspešno, aktivno in enakopravno vključil v širše socialno okolje;
- s timskim delom učiteljev in drugih strokovnjakov v šoli zagotavljati vsestranski socialni, emocionalni, gibalni in intelektualni razvoj vsakega učenca in spodbujati medpredmetne povezave;
- starše in učenca seznanjati z možnostmi nadaljnjega poklicnega izobraževanja in jih usmerjati v ustrezen program poklicnega izobraževanja;
- seznanjati starše in učence z možnostmi spremljanja absolventov v poklicnem izobraževanju, jim nuditi dodatno strokovno pomoč, pomagati pri iskanju zaposlitve in opravljati evalvacijo uspešnosti učencev po zaključku osnovnošolskega in kasneje poklicnega izobraževanja;
- seznanjati učence in starše z možnostmi nadaljevalnega izobraževanja v obdobju odraslosti.

Specifični cilji:

- razvijati optimalne sposobnosti poslušanja, razumevanja in reprodukcije govora;
- razvijati govor in pisni jezik kot sredstvo za komunikacijo;
- razvijati organizacijo v času in prostoru in s tem izboljševati kvaliteto odzivnosti, izraznosti in doživljanja;
- razvijati vse spretnosti, ki so potrebne, da otrok vstopa v samostojno branje in pisanje;
- razvijati različne komunikacijske zmožnosti in spretnosti, po potrebi navajati na komunikator;
- razvijati pantomimo in mimiko, neverbalno, nekonvencionalno izražanje, za tiste učence, ki ne zmorejo komuniciranja po konvencionalni poti;
- razvijati strukturiranje, procesiranje in govorno jezikovne strategije;
- razvijati področja semantike in sintakse;
- razvijati vse prozodijske elementa govora, ki so nosilci komunikacije
- razvijati otroku ustrezne načine komuniciranja ob govoru (piktogrami, slovenski znakovni jezik, prstna abeceda...);
- uriti v prepoznavanju in razumevanju verbalnih, ne-verbalnih in para-verbalnih sporočil;

- razvijati sposobnost za učinkovito in estetsko oblikovanje informacij;
- razvijati spretnosti in znanja za nadaljnjo komunikacijsko izobraževanje z računalniško tehnologijo;
- razvijati pozitiven odnos do komunikacije in pripravljenost za sprejemanje, sporočanje;
- razvijati slovenski znakovni jezik še posebej pri tisti učencih, pri katerih je to edino izrazno sredstvo pri komunikaciji;
- razvijati senzomotorične, spoznavne, socialne in gibalne sposobnosti ter spretnosti kot osnovo za celovit razvoj, za samostojno življenje in za vključevanje v širše socialno okolje;
- v procesu socialnega učenja otrokom omogočiti usvajanje socialnih spretnosti za uspešno vključevanje v skupine in za premagovanje neustreznih oblik vedenja.

3. ORGANIZACIJA POUKA IN PRILAGODITVE

3.1. PRILAGODITEV PROSTORA

Prostor, v katerem se bo izvajal prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za gluhe in naglušne učence, mora biti:

- ustrezno jakostno in frekvenčno optimalno prilagojen ;
- dovolj svetel;
- dovolj velik;
- omogočati mora dovolj prostora za polkrožno namestitev klopi;
- imeti mora prost dostop do omrežja interneta s pomočjo žičnih ali brezžičnih povezav;
- vsebovati mora ustrezno svetlobno signalizacijo;

Zagotovljen mora biti prostor za individualno obravnavo učenca.

3.2. PRILAGODITEV ČASA

- Ure pouka morajo praviloma trajati 45 minut, vendar naj bodo aktivnosti časovno prilagojene individualnim sposobnostim in značilnostim posameznih učencev.
- Potrebno je omogočiti več časa za sprejemanje, ponavljanje, utrjevanje, preverjanje in ocenjevanje znanja.
- Ure naj ne bodo strogo časovno determinirane.
- Učenec slabše obvladuje spremembe, zato se izogibajmo pogostim spremembam urnika, fizičnim spremembam okolja (prostorski pogoji), prekinitvam pouka.
- Potrebno je zagotoviti večji nadzor pri izvajanju izvenšolskih dejavnosti (športni dnevi, šola v naravi ipd.).
- Urnik naj ne bo strogo določen.
- Učitelj naj ima možnost v različne časovne enote, glede na skupinsko dinamiko, vnašati elemente sproščanja, umirjanja, dihalnih vaj...
- Odmori so lahko različni, glede na individualne sposobnosti učencev.

Primerna razporeditev časa predstavlja za učenca možnost biti uspešen in ohraniti pozitivno samopodobo. Ti socialni in emocionalni vidiki omogočajo pozitiven prenos na kognitivno in

druga področja učenčeve dejavnosti. Čas, potreben za učenje, se lahko podaljša zaradi upočasnjene dozorevanje in počasnejšega tempa pridobivanja znanj, kar je posledica gluhoste oz. naglušnosti.

3.3. PRILAGODITEV DIDAKTIČNIH PRIPOMOČKOV IN OPREME

Učenci uporabljajo različne akustične pripomočke, ki jim omogočajo boljšo slišnost učitelja in sošolcev. Zagotoviti jim moramo pisno gradivo v razumljivi obliki za učenca (priprava miselnih vzorcev, ključnih besed, kratkih povzetkov z uporabo znanih besed, slikovnega materiala) in jim tako zagotovimo učenje iz konkretno pripravljenih virov, uporaba številnih didaktičnih pripomočkov in učil za nazornost pouka (grafoskop, video filmi, diaprojektor, računalnik), maksimalna uporaba vseh kanalov za sprejem informacij (slušnega, vidnega, taktilni, proprioceptivnega, ravnotežnega, spacioceptivnega), ki pomagajo gluhemu in naglušnemu. To predstavlja več različnih učil, modelov, maket za isto temo in osebnih učenčevih izkušenj z njimi.

Uporabljati se morajo individualni in skupinski akustični in frekvenčni pripomočki:

- SUVAG I in SUVAG II (frekvenčna ojačevalca zvoka) za stimulacijo optimalnega slušnega polja in vzpodbujanje nizkih frekvenc za poslušanje in tvorbo govora,
- individualne brezžične prenosnike zvoka za neposreden prenos zvoka med učiteljem in učencem,
- indukcijska zanka v razredu,
- vibracijski stoli in deske,
- vibrator,
- računalnik.

4. IZVAJANJE POUKA

4.1. METODIČNO-DIDAKTIČNA NAVODILA

Učitelj se poslužuje glasovnega in pisnega govora in po potrebi tudi slovenskega znakovnega jezika z bogato obrazno mimiko.

Učitelj naj komunicira z učenci tako, da je obrnjen proti njim. Govori naj z normalnim ritmom, tempom in normalno glasnostjo. Med govorom naj bo bolj statičen in naj se ne premika po učilnici. Ust si ne sme zakrivati. Njegov obraz naj bo primerno osvetljen. Podajanje snovi naj ne temelji samo na frontalni razlagi. Za gluhe in naglušne učence je izjemno pomembno, da so podane informacije jasne, kratke, enoznačne in posredovane v upočasnjem tempu. Pri podajanju snovi naj učitelj uporablja vizualizacijo, bogat didaktični material, miselne vzorce, zapise ključnih besed, kratke povzetke, demonstracije, eksperimente, ekskurzije... Na tablo naj piše ključne besede, enostavne kratke stavke. Glede na oblike dela ima prednost delo v manjših skupinah (dvojice, trojice...) ter medpredmetne povezave.

Podobno velja za ustno komunikacijo med učenci, ki je sestavni del pouka. Gluhi učenec mora besedo »slišati« najmanj 10.000 krat, da jo lahko vsebinsko razume in korektno uporablja. Pri tem ne moremo računati učenčeve izkušnje iz okolja, ker so te skromne ali jih sploh ni. Predvsem pa so drugačne. Torej bo besedo reproduciral in razumel le, če jo bo pogosto srečeval v optimalni učni situaciji.

Učitelj naj vsebinsko ne preskakuje iz teme v temo, ko pa temo spremeni, naj na to opozori gluhega, naglušnega učenca.

Defektolog:

- Govori jasno in razločno, z normalnim ritmom in tempom. Ob govoru lahko uporablja tudi znakovni jezik, v kolikor ga učenec razume in z njim tudi komunicira s širšo okolico. Ne sme govoriti preglasno, saj se s tem ne pripomore k boljšemu poslušanju, temveč se povzroči popačenje glasu.
- Kadar želi učitelj doseči zanesljivo poslušanje, mora biti pozoren na to, da pritegne učenčevo pozornost, se obrne k učencu in mu prisluhne. Če govori učitelj s hrbtom obrnjenim proti gluhemu / naglušnemu učencu (npr. pisanje na tablo in hkratna razlaga), ga učenec ne bo razumel v celoti.
- Daje učencem kratka in jasna navodila, sprotno preverja razumevanje razlage in navodil, kombinira ustna in pisna navodila s konkretnimi ponazoritvami in dodatno razlago.
- Poslušanje s slušnim aparatom je utrudljivo. Zato naj učitelj načrtuje govorno zahtevne vsebine v prvih urah in jih po potrebi še dodatno poenostavi.
- Na tablo zapisuje ključne besede, stavke, opremljene s konkretnim ali slikovnim didaktičnim materialom.
- Kompleksne naloge, navodila in postopke razdeli na krajše, smiselne celote.
- Uporablja veliko vizualnih pripomočkov (grafov, tabel, slik, video posnetkov, računalniških programov...).
- Sprotno preverja učenčevo razumevanje razlage.
- Učitelj omogoča učencem izkustveno učenje.
- Obravnava teme povezuje z učenčevimi življenjskimi izkušnjami.
- Postavlja konkretna vprašanja, uporablja miselne vzorce, spremlja neverbalne in manipulativne reakcije učenca.
- Podajanje snovi temelji na različnih oblikah pouka (individualno, v dvojicah, ekskurzije, poučni sprehodi, terensko delo; v kombiniranih oddelkih ima učenec dodatnega učitelja).
- Uporablja različne metode dela (demonstracija, eksperiment, vodeno praktično delo, izkustveno učenje v naravnem okolju).
- Multisenzorno učenje – uporablja različne materiale, da jih učenci lahko zaznavajo s kar največ čutili.
- Seznanjen mora biti z osnovami delovanja otrokovega slušnega pomagala (individualni slušni aparati, polžev vsadek, vibrator, FM sistem...), ki mora brezhibno delovati.
- Učencu pomaga pri organizaciji zapiskov, učnih pripomočkov, beležk za starše...
- Vzpodbuja in usmerja učenčevo lasno aktivnost in sodelovanje v procesu pouka.
- Vzpodbuja in ohranja učenčevo motivacijo za delo.
- Pouk glasbe mora upoštevati slušne in govorne sposobnosti učenca. Za prilagajanje usvajanja učnih vsebin je nujno sodelovanje individualnega slušnega in govornega terapevta in učitelja glasbe.
- Pri športni vzgoji se morajo upoštevati posebni varnostni ukrepi, ki zaščitijo učenca in njegovo slušno pomagalo. Posebno pozornost posvečamo plavanju, smučanju in igram z žogo. Praviloma slušna pomagala pri urah športne vzgoje shranimo, da se izognemo poškodbam le-teh in poškodbam glave. Priporočljiv je dodatni učitelj.
- Sodeluje s starši v učnem procesu.

Prilagoditve pri posameznih predmetih

Spoznavanje okolja

- Izhajamo iz otrokovih izkušenj;
- otroka spodbujamo k pripovedovanju, opisovanju;
- veliko didaktičnega materiala (rastline, sadje, živali, prevozna sredstva...);
- veliko slikovnega gradiva (slike so lahko dopolnjene z napisano besedo);
- pridobivanje konkretnih izkušenj v naravi, delo s konkretnimi materiali;
- poudarek naj bo na širjenju besedišča, povezovanju novo pridobljenih pojmov v smiselno celoto.

Slovenski jezik

Za doseg ciljev je potrebno uporabljati:

- predloge za grafomotorične vaje,
- prilagojen izbor domačega branja (primerne vsebine, krajša besedila),
- prilagojen slikovni material za razvijanje govora in jezika,
- prirejena berila (vsebinsko, količinsko),
- različna bralna pomagala (barvni označevalniki teksta, kartončki z izrezano odprtino za fiksiranje pogleda),
- Govorica rok 1,
- Govorica rok 2,
- video posnetki s podnapisi in/ali v znakovnem jeziku,
- video posnetki v slovenskem jeziku s podnapisi, podkrepljenem s kretnjo,
- simboli - piktogrami za gradnjo jezika,
- plastificirane slike, opremljene s tekstom,
- veliko didaktičnega materiala,
- prilagojeni učbeniki; veliko slik, opremljenih s tekstom.

Matematika

- Povezovanje obravnavanih tem z učenčevimi življenjskimi izkušnjami;
- uporaba vizualnih pripomočkov (grafov, tabel, slik, video posnetkov, ...);
- uporaba nazornih didaktičnih pripomočkov;
- uporaba različnih računalniških programov (npr. Meri, Bližnjica do matematike, Igrive številke 1, 2, Štejem in razvrščam, Seštevam in odštevam,...);
- prilagojen individualni tempo obravnave snovi (e-učenje, naloge na spletu);
- možnost uporabe tabel za pomoč pri računskih operacijah (tudi žepni računalnik).

Tuj jezik

- Gradivo, ki je večinoma sestavljeno tako, da se enote oziroma naloge ali predstavitve nanašajo na poslušanje pesmic, izštevank in drugih besedil na CD-jih ali kasetah, ni primerno za delo, saj gluhi in naglušni otroci zelo težko poslušajo in hkrati na primer gledajo v nalogo, ki jo morajo opraviti v knjigi (tip naloge: poslušaj in obkroži ali poslušaj in napiši).

- Gluhi in naglušni otroci potrebujejo gradivo, kjer so navodila napisana izključno v slovenskem jeziku (vsaj v prvem letu učenja), sicer ne bodo razumeli, kaj naloga od njih zahteva.
- Govor učitelja v tujem jeziku predstavlja za gluhe in naglušne otroke nekaj povsem novega in ker je potrebno veliko ponovitev enakih besed (do 1000), da bi jih usvojili, je glede na dve šolski uri tedensko veliko bolje, da se govori v tujem jeziku šele, ko otroci usvojijo določeno količino besed v pisni obliki in jih prepoznajo, nato pa se to nadgradi z učenjem izgovorjave. (Branje v osmem ali devetem razredu) Seveda se to izvaja v skladu s sposobnostmi otroka – če zna zelo dobro odgledovati in poslušati, potem je smiselno uvesti tudi govor v tujem jeziku. V vsakem primeru pa je dobro, da učitelj besede, ki se jih predstavlja, pove tudi po angleško, vendar pa pri otrocih ne ocenjuje njihove ponovitve oziroma njihovega govora v tujem jeziku.
- Potreben je dodaten slikovni material, ki bi zajemal zgolj osnovno besedišče in enostavne povedi.

Naravoslovje

- Prilagojena učna snov iz učbenika in delovnih zvezkov (priprava miselnih vzorcev, ključnih besed, kratkih povzetkov z uporabo znanih besed, slikovno podprte informacije, slovarčki,...)- pisno gradivo v razumljivi obliki;
- projektna obravnava učnih sklopov na terenu in v razredu s poudarkom na medpredmetni povezavi;
- primeren didaktični material za potrebe pouka;
- poudarek na pridobivanju konkretnih izkušenj v naravi, delo s konkretnimi materiali, (osebno pridobivanje izkušenj pri delu z rastlinami in živalmi);
- možnost izvajanja eksperimentov v razredu in v naravi;
- računalniški programi za izboljšanje prostorske in časovne orientacije ter razumevanje novih pojmov (npr. Okolja 1,2, Živa narava, Naravoslovje7,...);
- priprava različnih učnih vsebin na spletu, kar učencem omogoča prilagojen individualni tempo obravnave snovi (e-učenje, naloge na spletu);
- uporaba vizualnih pripomočkov (grafov, tabel, slik, video posnetkov, računalniških programov...);
- razvijati govorne in jezikovne spretnosti, spodbujati komunikacijo med učenci/učiteljem, razvijati sposobnost izražanja lastnih doživetij, razumevanja novih pojmov;
- sprotno preverjati učenčevo razumevanje podane učne snovi.

Družboslovje

Za doseg ciljev je potrebno:

- določiti strategijo uspešnih metodičnih postopkov (dejavnosti) za doseganje temeljnih in znotraj njih minimalnih standardov znanj (ciljev),
- pri načrtovanju dela upoštevati učenčeve govorno-jezikovne posebnosti,
- prilagajati učbenike in delovne zvezke,
- poiskati učencu najlažjo pot do cilja,
- učencu ponuditi vzorce, modele usvajanja (z besedo, s kretnjo, s pisano besedo in risbo),
- uporabi video zapisov s podnaslovi,
- slikovni material mora biti opremljen s kratkimi povedmi,

- uporaba enakih terminov za pojave, pojme... (lažje usvajanje in memoriranje le teh),
- učencu dati možnost, da se izkaže.

Eksperimentalno in terensko delo

sta učni metodi, ki se skladno povezujeta in dopolnjujeta z drugimi metodami aktivnega učenja in poučevanja, zato ju uporabljamo tudi pri gluhih in naglušnih učencih. Specifičnost teh učencev pa zahteva, da jih na eksperimentalno in terensko delo dobro pripravimo. To pomeni, da predhodno usvojijo temeljna znanja, ki jih z eksperimentom ali terenskim delom preverijo, potrdijo in nadgradijo. Razlaga temeljnih pojmov gluhih in naglušnim učencem med eksperimentom oz. na terenu ni mogoča. Pri načrtovanju pa smo pozorni, da učencem ne omejimo ustvarjalnosti, vedoželjnosti in pravice do raziskovanja. Realizacija operativnih ciljev vezanih na eksperimentalno delo učencev poteka v večji meri v obliki demonstracijskih eksperimentov. Učenci sami izvajajo predvsem preproste in njim prilagojene poskuse.

Športna vzgoja

Gluhi in naglušni učenci imajo večinoma nekoliko, lahko pa tudi znatno, slabšo psihomotorično koordinacijo (motoriko). Gibalnih omejitev pa, razen redkih izjem, praktično nimajo.

Zaradi slabše motorike ti učenci marsikatero motorične aktivnosti izvajajo v nekoliko lažjih oblikah. Kompleksnejših in zahtevnejših motoričnih nalog v začetku šolanja ponavadi ne zmorejo. Zato ji v učnih načrtih izpustimo oz. jih, če se da, zamenjamo s funkcionalno podobnimi, vendar lažjimi, nalogami.

Športna vzgoja gluhih in naglušnih učencev mora biti povezana z njihovimi razrednimi učitelji, glasbenimi pedagogi in zlasti individualnimi slušno-govornimi terapevti. Ti strokovnjaki posredujejo športnim pedagogom informacije o otrokovih motoričnih, pa tudi drugih težavah (koncentracija, volja, vztrajnost), ki jih opažajo pri svojem delu. Tako lahko športni pedagog intenzivira motorični razvoj otroka na področjih, kjer se je pokazal primanjkljaj. Učitelj športne vzgoje lahko pri teh otrocih do 25% ur v letnem načrtu pusti kot neopredeljene in jih, v dogovoru z defektologi, med letom porabi za specialno obravnavo-kineziterapijo (razvoj osnovne in specialne motorike).

Prilagoditve:

- posebej sestavljen poligon za razvoj ravnotežja in orientacije v prostoru;
- rekviziti za razvoj fine motorike- keglji, krogle, balinčki, tenis žogice;
- nizki vozički za vaje in štafetne igre za razvoj ravnotežja;
- manjše mehke in počasne žoge ali baloni - za razvoj fine motorike, sposobnosti počasnega, dolgotrajnega, kontroliranega odbijanja.

Glasbena vzgoja

Prilagoditve za gluhe in naglušne otroke so potrebne pri predmetu glasbene vzgoje zaradi slušne izgube.

Ker je glasbena vzgoja rehabilitacijski predmet poudarjamo da:

- Namesto petja in poslušanja glasbenih vsebin urimo, usvajamo osnovne glasbene elemente (ritem, intonacija, jakost, dinamika, pavza...) v prostoru gibalno.
- Pri ritmični izreki uporabimo fonetske in glasbene stimulacije (govorno in gibalno, mali ritmični instrumenti, lastni instrumenti).
- Vse vsebine v učbenikih prilagajamo glede na individualne sposobnosti otrok.

- Glasbene vsebine, ki so namenjene poslušanju uporabimo glede na individualne sposobnosti otrok (naglušni), pri gluhih pa urimo poslušanje, zaznavo in razlikovanje konkretnih zvokov okolja.

Tehnika in tehnologija

- Prilagoditev prostora zajema takšno postavitvev in razvrstitev delovnih mest, ki zagotavlja ustrezno (predvsem vizualno) kontrolo učitelju, ter ustrezno samokontrolo učencem. Poskrbeti je potrebno tudi za ustrezno zvočno dušenje v skladu s predpisi in normativi za uporabnike različnih slušnih pripomočkov.
- Časovne prilagoditve so posebnega pomena predvsem pri posredovanju nove učne snovi. Gluhi in naglušni otroci namreč potrebujejo več časa za ustrezno razumevanje, in utrditev snovi. Zato je v hitrejši in učinkovito usvajanje nove snovi potrebno vključiti največjo mogočo vizualizacijo. Učinke dosežemo z ustreznim ponavljanjem in predstavitvijo z različnimi načini (slika-risba, fizični modeli, demonstracije, računalniške simulacije, filmi, ogled in razlaga v realnem okolju,...), podprtimi z govorom in/ali znakovnim jezikom. Uporaba sodobnega LCD projektorja je pomembna za ustrezno plastičnost uvajanja v novo snov, saj omogoča hitrejši prehod z razlage na samostojno delo učencev. Ob tem je potrebno dosledno sprotno preverjanje razumevanja učne snovi.
- Poudarek na projektnem delu-izkustveno učenje: delo naj bo kombinirano kot samostojno z upoštevanjem individualnih zahtev posameznika, in delo v skupinah. Snov naj se usvaja v največji možni meri skozi delo na konkretnem projektu/izdelku, z minimalnim »učenjem na zalogo«.
- Učencem je treba sproti **razložiti neznane besede** (nove besede, strokovne izraze,...), in jih nato še posebej skrbno utrjevati skozi celoten proces pridobivanja in utrjevanja znanja. Dejansko je potrebno zagotoviti dovolj časa za ponavljanje in utrjevanje snovi. Kot podpora utrjevanju snovi naj bodo v učnem načrtu predvideni ogledi ali ekskurzije izvedeni v času aktivne obravnave določene snovi, s ciljem zmanjšati pozabljanje že pridobljenega znanja. V tem smislu je treba dobro načrtovati tudi realizacijo tehniških dni.
- V fazi **iskanja idej in ustreznih rešitev**, je v začetni fazi ustrezen postopek motivacije s predlogi delno pomanjkljivih rešitev ali načrtov, ki potrebujejo manjše dopolnitve. V nadaljnjem postopku pa skušamo razvijati čim višjo stopnjo samostojnosti in kreativnost učencev tudi pri iskanju kompleksnejših rešitev. Izogibamo se abstraktnim besedam, in poskušamo razlago besedno čim bolj poenostaviti.

Gospodinjstvo

- Prilagojen bolj ilustriran didaktični material,
- prilagojene vaje za govorno sporočanje in ustno preverjanje znanja,
- prilagojeni testi za pisno preverjanje znanja.

4.2. PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA

Preverjanje znanja in razumevanja snovi gluhega, naglušnega mora biti stalna sestavina pouka (dnevno). Preverjamo ustno, pisno in praktične izdelke. S tem zagotavljamo stalno povratno informacijo učitelju in učencu, pozitiven transfer med učiteljem in učencem, ustvarjamo

prijetno vzdušje, razumevanje in potrpežljivost, ustrezno vrednotimo učenčev napredek in zagotavljamo objektivnost ocenjevanja skozi celoten proces pouka.

Pri ocenjevanju je priporočljivo podaljšanje razpoložljivega časa do 50 %.

V individualiziranih programih naj se predvidi način in obliko ocenjevanja, ki je za posameznega učenca najustreznejše.

V procesu ocenjevanja znanja mora biti učitelj še posebej pozoren na to, da ga gluhi oz. naglušni učenec razume in ve, kaj od njega pričakuje.

Za ocenjevanje znanja gluhega oz. naglušnega učenca je potrebno uporabiti način, s katerim se učenec najlažje izraža (pisno, ustno, po potrebi slovenski znakovni jezik, izdelki, eksperiment, zbiranja gradiva, IKT).

Pri ocenjevanju so izvzete vsebine, ki temeljijo na akustičnih elementih (ocenjevanje fonoloških, glasoslovnih elementov jezika, akustičnih elementov fizike, ipd).

Pri ocenjevanju ne ocenjujemo ustnega govora, kar ne pomeni, da ga ne preverjamo. Tudi gluhi, naglušni učenec naj bere, govori, vendar naj to ne vpliva odločilno na oceno. Predvsem pa naj tega vpliva ne bo pri matematiki, fiziki in drugih predmetih, kjer ocenjujemo znanje in razumevanje snovi ne glede na to, kako je to znanje izraženo.

Ocenjevanje nareka je problematično. Narek naj učenec piše, vendar ob poprejšnji pripravi, torej znan tekst in v podaljšanem času. Pogoste so začetne težave, ki trajajo dlje časa. Pojavljajo se zamenjave podobnih glasov ali neprepoznavanje glasov (p=b, s=c, t=d, k, g, h, ipd.).

5. NAVODILA ZA DELO S STARŠI

Starši imajo pravico poiskati za svojega otroka inštitucijo, ki zagotavlja optimalne pogoje za razvoj njihovega otroka. Glede na to, da smo specializirana ustanova, ki ima veliko strokovnega znanja za delo z gluhi in naglušni otroki, menimo, da lahko tem otrokom nudimo vse potrebne pogoje za njihovo vzgojo in izobraževanje po programu z nižjim izobrazbenim standardom. Koncept dela v naših ustanovah je ta, da ni uspešnega dela z otroki brez sodelovanja s starši, zato smo razvili veliko različnih oblik dela s starši: od rehabilitacije v naročju, do skupinskih oblik dela s starši otrok s posebnimi potrebami, šola za starše, ipd.

Starši morajo biti dobro seznanjeni s programom, z zahtevami, predvsem pa s strategijami prilagojenega načina pridobivanja znanja pri njihovih otrocih. Le tako bodo lahko uspešno pomagali svojim otrokom in jim nudili čustveno oporo. Sodelujejo pri pripravi individualiziranega programa za njihovega otroka. Skupaj z njimi izberemo učencu najprimernejšo metodo pridobivanja znanja in utrjevanja usvojene snovi.

Staršem pomagamo razumeti, predelati in sprejeti motnje njihovih otrok. Pomagamo jim razviti občutek varnosti, pripadnosti in sprejetosti. Svetujemo jim, kako učinkovito nuditi pomoč pri šolskem delu (vezano na motnje otrok), nudimo pomoč pri reševanju vzgojne problematike ter pri razvijanju pozitivne samopodobe. Z njimi urimo komunikacijske in socialne spretnosti.

Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi slepi ali slabovidni

1. OPIS POPULACIJE

Slepi in slabovidni učenci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju imajo v primerjavi z vrstniki kvalitativno drugačno kognitivno strukturo, ki se kaže v počasnejši sposobnosti generalizacije in konceptualizacije, težavah v diskriminaciji, sekvencioniranju, omejenem splošnem znanju ter v konkretnem mišljenju. Omejena je tudi njihova sposobnost reševanja problemov. Na področju komunikacije imajo težave v artikulaciji ter receptivne in ekspresivne težave.

Zaradi slabovidnosti oziroma slepote so učenci nagnjeni k mirovanju, zato jih je potrebno neprestano spodbujati k raziskovanju okolja. Ker ni učenja s posnemanjem, moramo pri učencih posebej razvijati motoriko ter usmerjati uporabo preostalih čutil. Učitelj mora graditi na preostalih nadomestnih poteh zaznavanja. To, kar videči vidijo, morajo slepi otipati, slišati, občutiti. Pravilen pristop z upoštevanjem posebnih metod dela za slepe in slabovidne (neposredno tipno zaznavanje, bližinsko opazovanje, demonstracija, ekskurzija itd.) omogoča slepemu ali slabovidnemu učencu z lažjo motnjo v duševnem razvoju, da lažje in kvalitetneje usvaja učne vsebine. Na področju socialnega razvoja so počasnejši, prehod iz ene faze v drugo je počasnejši in včasih bolj zapleten, ker imajo slabše razvite socialne spretnosti, manj so kritični do drugih učencev in se nagibajo k nezrelemu presojanju socialnih situacij. Dozorevanje teh učencev je upočasnjeno. Potrebujejo vodenje in pomoč, zlasti pa učenje mobilnosti, orientacije, komunikacije in socializacije, ki se odvijajo na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja. Učenje le teh jim bo po končanem šolanju omogočilo lažje vključevanje v širše socialno okolje. Učenci imajo pogosto težave na motoričnem področju in čustvene težave.

Slepi učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju, ki so oslepel kasneje in imajo še ohranjene vidne predstave, veliko lažje prihajajo do pravilnih predstav o prostoru in o odnosih v njem. Veliko težje pa je za tiste slepe učence z lažjo motnjo v duševnem razvoju, ki so od rojstva slepi in nimajo nikakršnih vidnih predstav. Prilagajanje didaktičnih kompletov tipni zaznavi je odgovorna in didaktično - metodično zahtevna naloga učitelja. Učitelj slepih mora pri prilagajanju upoštevati cilje in vsebine učnega načrta, ki praviloma ne smejo biti okrnjeni. Hkrati pa mora pri prilagajanju upoštevati tiflopedagoške metodične in didaktične zahteve tipnih, slušnih in drugih zaznav ter v procesu preverjati nastale predstave in jih utrjevati, nadgrajevati, dopolnjevati oz. korigirati

Slepi ali slabovidni učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju imajo pogosto dodatne motnje: epilepsijo, cerebralno paralizo, okvare hrbtenice, pojavljajo pa se tudi primeri somatskih obolenj, ki preprečujejo večje funkcionalne obremenitve.

V telesnem razvoju se slepi in slabovidni učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju ne razlikujejo mnogo od vrstnikov, razen v izjemnih primerih. Pri večini se primanjkljaj kaže v splošnem gibalnem razvoju, v funkcionalnih in gibalnih sposobnostih ter zmogljivosti, v skladnem delovanju posameznih gibov ter ekonomiki gibanja. Kvaliteta gibanja je neprimerna, tempo dela upočasnjen in omejen, nekatere motorične sposobnosti so pri posameznih učencih manj razvite, kar se kaže v pomanjkanju moči, gibljivosti, koordinacije in ritmu gibanja. Med učenci so tudi boječi učenci s pomanjkanjem energije, učenci s kratkotrajno koncentracijo in pozornostjo. Značilno je pomanjkanje gibalnih izkušenj ter pomanjkanje gibalnih vzpodbud. Učenci nimajo ustrezno razvite predstave o lasnem telesu, slabo se orientirajo v prostoru in času.

Definicija slepote in slabovidnosti

a) Slabovidnost

- I. kategorija: Slabovidni so otroci, ki imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez od 0,3 do 0,1 preostalega vida.
- II. kategorija: Slabovidni so otroci, ki imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez od 0,1 do 0,05 preostalega vida.
- III. kategorija: Slabovidni so tudi otroci, ki imajo na boljšem očesu zoženo vidno polje okrog fiksacijske točke od 20 do 5 sptopinj, ne glede na ostanek ostrine vida.

b) Slepota

- I. kategorija: Slepí so otroci, ki imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez od 0,05 do 0,02 preostalega vida.
- II. kategorija: Slepí so otroci, ki imajo na boljšem očesu s korekcijo ali brez od 0,02 preostalega vida do zaznavanja svetlobe.
- III. kategorija: Slepota (Amaurosis).
- IV. kategorija: Slepí so tudi otroci, ki imajo na boljšem očesu zoženo vidno polje okrog fiksacijske točke 5 stopinj in manj, ne glede na ostanek ostrine vida.

Kriteriji sposobnosti gledanja in pedagoška pomoč

1. Zmerna slabovidnost (10 % - 30 % vida):

V ustreznih okoliščinah z ustreznimi prilagoditvami sprejemajo učenci informacije po vidni poti.

2. Težka slabovidnost (5 % - 9,9 % vida):

Pretežni del učenja poteka po vidni poti. Metoda dela je metoda za slabovidne, ki predvideva poseben pristop za razvijanje vizualnih funkcij, prilagojene metode dela, prilagojene pripomočke, didaktična sredstva itd.

3. Slepota z ostankom vida (2 % - 4,9 %):

Učenci z vidom prepoznajajo manjše objekte, predmet opazijo na razdalji 1 do 2 metra potrebujejo poseben pristop za razvijanje vizualnih funkcij uporabljajo preostali vid pri zaposlitvah, potrebujejo prilagojene metode dela ter pripomočke in didaktična sredstva kot prejšnja skupina, večji poudarek pa je na razvijanju preostalih čutil. Metoda dela je kombinirana, delno metoda za slepe, delno metoda za slabovidne.

4. Slepota z minimalnim ostankom vida (projekcija - 1,9 % vida):

Učenci vidijo sence, obrise večjih objektov in večjih predmetov. Metoda dela je metoda za slepe delno kombinirana z metodo za slabovidne. Vid služi predvsem pri orientaciji in samostojnem gibanju, ter praktičnih zaposlitvah.

5. Dojem svetlobe in popolna slepota:

Pri učencih se uporablja metoda dela za slepe; učenje poteka po tipnih in slušnih perceptivnih poteh.

Pogostejše okvare vida in pedagoška pomoč

- katarakta: skaljena očesna leča - oko čimprej operirati

- afakija: (po operaciji katarakte) - oko brez očesne leče. Otrok potrebuje močno svetlobo, lahko tudi individualno osvetlitev z namizno svetilko. Pri risanju in predvajah za pisanje so primerna pisala z izrazitejšo sledjo (flomastri izrazitih barv) in zvezki s povdarjenimi črtami. Uporabljajo dvojna očala ena očala za bližino in druga za daljavo, zaradi slabe akomodacije očesa.
- astigmatizem: nepravilna lomnost svetlobnih žarkov skozi roženico. Slika na mrežnici je zato nejasna, zato otrok potrebuje očala z ustreznimi cilindričnimi stekli. Pedagoška pomoč je enaka kot pri afakiji.
- miopija (kratkovidnost): ker je oko predolgo, se svetlobni žarki združijo pred rumeno pego, otrok potrebuje korekcijska očala. Bližinski vid je lahko zelo dober, težave ima pri gledanju na daleč.
- albinizem: prirojena okvara vida, oko nima pigmenta. Otroku se na svetlobi močno blešči, zato ima zatemnjena očala in naj se zaposli v manj osvetljenem delu igralnice.
- strabizem: očesi ne gledata v isto smer, eno oko je usmerjeno v željeno smer, drugo - neuravano pa gleda drugam: navznoter, navzven, navzdol, navzgor. Otrok naj ima več časa za opazovanje.
- nistagmus: nehotno, hitro ponavljajoče se nihanje očesnega zrkla: gibi potekajo v vodoravni, navpični ali krožni smeri. Ovirano je fiksiranje predmeta. Otrok naj ima več časa za opazovanje, (da umiri oči).
- zoženo vidno polje: lažje prepoznavajo manjše predmete. Večjih predmetov ne vidijo v celoti, spoznavajo jih po delih. Težave imajo pri orientaciji.
- daltonizem: barvna slepota.

2. CILJI

- Razvijati senzomotorične, spoznavne, socialne in gibalne sposobnosti in spretnosti kot osnovo za celoviti razvoj, za samostojno življenje in za vključevanje v širše socialno okolje;
- razvijati sposobnost za samostojno in varno gibanje in sporazumevanje z okoljem;
- v procesu socializacije učencem omogočiti usvajanje socialnih spretnosti za uspešno vključevanje v skupine in za premagovanje neustreznih oblik vedenja;
- omogočiti učencu usvojiti osnovna znanja iz naravoslovja, umetnosti in družboslovja ob prilagajanju metod in oblik dela z ustreznimi didaktičnimi pripomočki, ki ustrezajo individualnim sposobnostim in potrebam učenca;
- omogočiti učencu odkrivanje vrednot in lepote njegove okolice, zlasti naravnih in kulturnih znamenitosti in jih navajati na varstvo narave in okolja;
- učencu nuditi možnost samokontrole in samoocene lastnega dela;
- razvijati učencu samokritičnost in avtonomijo;
- vključevati učenca v različne oblike dela tako, da nova vedenja pridobiva po vseh senzornih poteh in z vidika praktične uporabe;
- omogočiti učencu številne priložnosti, da s pomočjo različnih praktičnih ravnanj zbira informacije, utrjuje usvojeno učno snov in razvija ročne spretnosti;
- usmeriti učenca v takšne oblike praktično manualnega dela, ki mu bodo omogočile smiselno in polno življenje ob izbrani zaposlitvi;
- skrbeti za učenčev telesni razvoj in gibanje;
- razvijati govorno jezikovne spretnosti, spodbujati kulturno komunikacijo, razvijati sposobnost izražanja lastnih doživetij, razumevanja novih pojmov in ga govorno jezikovno spodbujati v operacionalizacijskem (uporabnem) smislu;

- navajati ga na različne komunikacijske tehnike in pripomočke (uporaba optičnih pripomočkov in računalniške tehnologije);
- z individualiziranim programom redno preverjati napredovanje učenca, program po potrebi dopolnjevati in evalvirati;
- vključevati, svetovati in dajati navodila staršem za pomoč njihovem otroku doma;
- vključevati starše pri načrtovanju in izvajanju individualiziranega programa in drugih oblik dela;
- pomagati staršem pri premagovanju stisk in težav, ki jih preživljajo ob spoznanju, da imajo slepega ali slabovidnega učenca z lažjimi motnjami v duševnem razvoju;
- usmerjati in svetovati staršem, kje lahko dobijo dodatno strokovno pomoč za celotno družino ali samo za učenca;
- razvijati, pripravljati in spodbujati učenca tako, da se bo lahko uspešno, aktivno in enakopravno vključil v širše socialno okolje;
- s timskim delom učiteljev in drugih strokovnjakov šole zagotavljati vsestranski socialni, emocionalni, gibalni in intelektualni razvoj vsakega posameznega učenca in spodbujati medpredmetne povezave;
- starše in učenca seznanjati z možnostmi nadaljnega poklicnega izobraževanja, skupaj s starši usmerjati učenca v ustrezen program poklicnega izobraževanja;
- seznanjati starše in učence z možnostmi spremljanja absolventov v srednjem izobraževanju, jim nuditi občasno učno pomoč, pomagati pri iskanju zaposlitve in opravljati evalvacijo uspešnosti učencev po zaključku osnovnošolskega in kasneje srednješolskega izobraževanja;
- seznanjati učence in starše z možnostmi nadaljevalnega izobraževanja v obdobju odraslosti.

Cilje opredeljene v učnih načrtih za prilagojen izobraževalni program devetletne osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom je pri slepih in slabovidnih možno doseči v veliki meri - seveda z upoštevanjem določenih prilagoditev.

Pri slepih in slabovidnih učencih ni mogoče doseči nekaterih ciljev pri matematiki, naravoslovju in družboslovju, kjer so vsebine oz. cilji vezane izključno ali v pomembnem delu na vid, npr.: prepoznavanje in poimenovanje barv, določanje pH (bazičnosti in kislosti na podlagi barvnih testov), kolesarski izpit

3. ORGANIZACIJA POUKA IN PRILAGODITVE

3.1. PRILAGODITEV PROSTORA

Za delo je pomembna primerna osvetlitev. Nekateri učenci potrebujejo kljub slabovidnosti zaradi fotosenzibilnosti celo zatemnitev (albinizem). Svetloba naj desničarjem pada z leve strani, levičarjem pa z desne. Kjer je potrebno, ojačamo osvetlitev delovne površine z namizno svetilko.

Slabovidni učenec naj sedi blizu table.

Slepi učenec naj ima šolsko klopo postavljeno tako, da jo v prostoru lahko najde. Ta klopa naj bo samo njegova.

Slep ali slaboviden učenec za svoje delo potrebuje več prostora, da lahko odlaga pripomočke, učila ... ter informacijsko-komunikacijska oprema (elektronska povečala, lupe, računalniki). Pri športni vzgoji so v telovadnici, ki je opremljena s pripomočki za igranje goalballa in shown downa naj bodo v telovadnici tipne talne oznake.

Gibanje in orientacijo po šoli olajšamo slepemu učencu z naravnimi in umetnimi orientacijskimi talnimi in stenski oznakami v obliki reliefnih nalepk ali brajevih števil, ki označujejo nadstropja šole, učilnice ipd. v prostorih šolske zgradbe in šolskega okoliša, primeren režim hoje po hodnikih, ipd.

Prav tako naj ima učenec stalen, označen prostor v garderobi in jedilnici.

Močno slabovidnemu pomagamo s kontrastno obarvanimi robovi stopnic, stebrov, vogalov ..., zunaj šole pa robnikov, vhodov, igrišč, cvetličnih korit ...

3.2. PRILAGODITEV ČASA

Slepi ali slabovidni učenec potrebuje zaradi narave vidne okvare v prostoru in na delovni površini več časa, saj prostor zaobjema s tipom oziroma le delno z vidom. Počasnejši je tudi pri branju, pisanju in manipulaciji s predmeti od svojih videčih vrstnikov. Zato mu moramo tudi pri šolskem delu omogočiti več časa.

3.3. PRILAGODITEV DIDAKTIČNIH PRIPOMOČKOV IN OPREME

- Za slabovidne učence so nujni učbeniki in delovni zvezki v povečanem tisku, tiskani na papirju, ki se ne blešči in ni intenzivno bel. Fotografije in slike naj bodo jasne, in kontrastne, predmeti naj bodo dobro vidni in naj se ločijo od podlage, besedilo naj ne bo napisano na slikah, risbah ali fotografijah ali kako drugače na barvnih podlagah.
- Pisala naj imajo ustrezno debelo, intenzivno sled. Priporočljivi so flomastri. Učitelj naj ponudi učencu več različnih pisal in naj mu da možnost izbire, mu pa tudi svetuje. Sled mora biti jasno vidna.
- Med običajno ponudbo izberemo zvezke, katerih papir se ne blešči in ima dovolj vidne črte. Učenec naj pri pisanju izpušča eno vrsto (če je to potrebno) in eno stran, če se sled pisala pozna na drugi strani lista.
- Stopnja povečave gradiva se prilagaja individualnim vidnim sposobnostim učenca. Pazimo na jasnost in preglednost fotokopije.
- Slepim učencem zagotovimo učbenike in ostalo pisno šolsko gradivo v Braillovi pisavi na posebnem papirju, ki je nekoliko debelejši od navadnega ali v digitalni obliki (na CD).
- Za pisanje potrebuje slepi učenec braillov pisalni stroj z ustrezno kvalitetnim papirjem oziroma prenosni računalnik z Braillovo vrstico.
- Slaboviden učenec navadno potrebuje ustrezno povečalo: lupo ali elektronsko povečalo.
- Za pisno sporazumevanje s svetom videčih potrebuje slep ali slaboviden učenec osebni računalnik z običajnim tiskalnikom ali s posebno programsko opremo.
- Prilagoditve za slabovidne: povečan barvni zaslon, multimedijska oprema (zvočna kartica, CD-rom), program za povečanje besedila na zaslonu, sintetizator govora.
- Prilagoditve za slepe: električni in elektronski brajev pisalni stroj, tega lahko uporabljamo tudi v povezavi z osebnim računalnikom in v kompletu Eloset. Komplet sestavlja še prenosna beležnica za zapisovanje informacij v brajevi pisavi. Brajeva vrstica je dodatek tipkovnici, ki omogoča slepemu branje s prsti in nadomešča zapis na ekranu. Govoreči računalnik sproti izgovarja ukaze.
- Na kasetofon slepi učenec snema učiteljevo razlago in že posneta besedila (domače branje, učne vsebine, ki mu jih prebere sošolec, domači itd.)

- V diktafon si slepi ali slabovidni lahko narekujejo kratke opombe, opravila, telefonske številke, domače naloge ipd.
- Teleskopska očala omogočajo slabovidnemu učencu, da lahko bere s table v razredu.
- Pri naravoslovju in družboslovju naj se pri pridobivanju učne snovi, če je le mogoče, uporabljajo naravni predmeti oz. primerne makete in modeli, tipne slike in tipni zemljevidi, ki učencem omogočajo pridobivanje pravih in jasnih predstav o učni snovi.
- Pri matematiki naj slepi ali slabovidni učenci uporabljajo prilagojene pripomočke za pridobivanje številskih in količinskih predstav, tipne tabele (stotiški kvadrat, tabela za poštevanko), prilagojen geometrijski pribor, govoreče ali tipno označene tehtnice, kalkulatorji, ure, zelo priporočljivi so tudi kompleti montesorijskih pripomočkov pri pridobivanju matematičnih znanj in ročnih spretnosti.

4. IZVAJANJE POUKA

Slepi ali slabovidni učenci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju potrebujejo za uspešno usvajanje učne snovi prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom drugačne specialno-pedagoške pristope kot otroci, ki nimajo okvar vida. Poleg tega so potrebne tudi prilagoditve prostora in časa. Če slepim ali slabovidnim učencem omogočimo primerne pogoje, lahko pričakujemo, da bodo v enaki meri usvajali učno snov kot njihovi videči vrstniki z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Učencem z lažjo motnjo v duševnem razvoju brez okvar vida lahko veliko učnih vsebin posredujemo in utrjujemo preko slikovnih materialov in po vidni ter seveda tudi po drugih senzornih poteh. Pri učencih, ki imajo poleg lažje motnje v duševnem razvoju še izgubo vida, ki je večja od 70%, pa moramo informacije o svetu okoli nas, matematičnih pojmov in nenazadnje opismenjevanje nasploh, posredovati po drugih senzornih poteh in istočasno ohranjati ostanke vida ter spodbujati njihovo uporabo. Kadar se v prilagojen izobraževalni programu osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom usmerjajo otroci, ki imajo poleg primarne motnje, še motnje vida, je za izvedbo programa in doseganje standardov znanja potrebno individualno, glede na motnjo vida prilagoditi celoten vzgojno izobraževalni proces ter specialno-pedagoški dejavnosti po predmetniku s tiflopedagoškim metodično – didaktičnim pristopom.

4.1. METODIČNO-DIDAKTIČNA NAVODILA

V navodilih so posebej izpostavljene metode dela, ki se uporabljajo pri slepih ali slabovidnih učencih:

- metoda dela za slepe – pri tej metodi slepe učence opismenimo v Braillovi pisavi (v nadaljevanju v brajici). Opismenjevanje poteka po drugačnih učnih postopkih in s pomočjo mnogih pripomočkov, kot pri videčih vrstnikih. Učenec spozna posamezne črke v drugačnem zaporedju kot to velja za pridobivanje »videče« pisave. Poti pridobivanja črk potekajo samo po analitično-sintetični poti. Proces branja poteka pri slepih zaradi odčitavanja s tipom mnogo počasneje in doseže različne stopnje. Zapis brajevih znakov na brajevem stroju učenci usvojijo dokaj hitro.
- Slepi učenci zaradi spoznavnih procesov preko tipa, sluha itn., poleg tiflopedagoške komunikacije učitelja z učencem pri posameznih predmetih uporabljajo merilne naprave (ura, kompas, metri ...), ki so označeni v brajici ali imajo zvočni zapis ter

druga raznovrstna prilagojena učila, tipne karte itn. kar jim omogoča oblikovanje predstav.

- kombinirana metoda – za praktično slepe in težko slabovidne – ta metoda omogoča učencem uporabo ostankov vida, učenci se opismenijo v brajici, poslužujejo pa se ostankov vida pri opazovanju predmetov in slik s pomočjo elektronskih povečal in drugih optičnih pripomočkov. Potrebujejo zelo osvetljen prostor oziroma pri učencih, ki so občutljivi na svetlobo, primerno zatemnitev (določene okvare vida).
- metoda za slabovidne – to metodo uporabljamo pri slabovidnih učencih. Učimo jih običajne pisave. Značilno za to metodo je, da učence ravno tako opismenjujemo po analitično-sintetični poti, ker učenci pogosto ne morejo z enim samim pogledom zajeti cele besede, še posebno, če je daljša, ampak po posameznih črkah. Tiskana besedila povečamo, uporabljamo debelejši tisk, kontrastne podlage in jih prilagajamo glede na učenčeve individualne vizualne posebnosti. Za pisanje uporabljajo pisala, ki puščajo močne sledi. Slikovni materiali morajo vsebovati malo informacij, barve morajo biti kontrastne, predmeti se morajo ločiti od podlage, zato fotografije pogosto dojemajo nepopolno, izkrivljeno, umetniške slike pa sploh niso primerne. Navajamo jih na uporabo potrebnih optičnih pripomočkov in se poslužujemo konkretnih materialov tako kot pri prejšnjih dveh metodah.

Za vse metode velja, da učencem velike predmete pomanjšamo, za kar potrebujemo modele in makete, zelo majhne predmete pa povečamo, da si na tako opisan način pridobivajo pravilne predstave, odnose in spoznanja o svetu.

Celotne metode dela s slepimi in slabovidnimi pa morajo temeljiti na stalnem ustnem kontaktu med učiteljem in učencem, saj le na ta način lahko učitelj sproti spremlja razumevanje učenca pri obravnavani snovi.

Pri športni vzgoji so učenci razvrščeni v štiri skupine glede na njihovo okvaro ali bolezen vida. Ob neprimernih obremenitvah in športnih dejavnostih bi se učencu npr. pri nekaterih diagnozah, vid lahko poslabšali. Pouk športne vzgoje za slepe in slabovidne učence pri skupinskih igrah z žogo, prilagodimo z igrami, ki so namenjene slepim ali slabovidnim (golball, shown down), ali v dvojicah uporabljamo zvonečo žogo.

Metodično-didaktična navodila v zvezi s podajanjem snovi:

- učitelj naj pri podajanju snovi govori dovolj glasno in razločno;
- učenec naj uporablja povečani tisk ali brajico;
- uporablja naj povečala (lupe, elektronska povečala, monitorji...);
- namesto prepisovanja s table lahko učitelj uporabi naslednje metode: poslušanje predhodno posnetega gradiva, ponudi mu že napisano in primerno povečano gradivo oz. gradivo v brajici, učenec lahko tudi posluša s pomočjo kaset in vokmana, medtem ko drugi prepisujejo s table;
- grafoskopsko gradivo naj mu učitelj predhodno preslika;
- material, ki ga je možno zaznavati tudi z drugimi čutili (sluh, tip, voh, okus): tipni zemljevidi, kipi, brajev koledar, brajeva ura, brajeva kuhinjska in osebna tehtnica, brajevi metri, ura za slabovidne, kompas za slepe, merilec denarja, zemljevidi za slabovidne, reliefne skice, nagačene živali, modeli živali v naravni velikosti, modeli prometnih sredstev, modeli in makete vasi in mest, model avtoceste, model jezua in modeli mostov, ...;
- učitelj naj dovoli učencu, da si od blizu ogleda snov na tabli oz. posamezna učila;

- tabelska slika naj bo dovolj velika in naj ne vsebuje preveč podrobnosti;
- tabla in kreda naj bosta kontrastnih barv (črna tabla in bela ali rumena kreda; pisanje z rumeno kredo na zeleno tablo ni dovolj kontrastno);
- preslikave in povečave naj bodo jasne, kontrastne in razločne (neprimerna je preslikava, na kateri se predmet ne loči od podlage, neustrezen rokopolis ipd.);
- podajanje snovi naj bo čimbolj povezano z naravo: učni sprehodi, ogledi, ekskurzije.

Komunikacija med učiteljem in slepim ali slabovidnim učencem

Učitelj mora za delo s slepim ali slabovidnim učencem z lažjo motnjo v duševnem razvoju prilagoditi svojo komunikacijo: več je telesnega kontakta (naj mu vodi roke do učila, z dotikom po ramenih naj ga opozori ali pohvali ipd.), učenca je treba poklicati po imenu, da bo vedel, da misli učitelj prav njega (sam pogled ali namig ni dovolj); slepemu učencu se moramo oglasiti, da bo vedel, da smo v prostoru; učitelj naj ne pričakuje, da ga bo slepi vedno pozdravil naprej, ker ga pač ne vidi; v gneči, hrupu je slepi izgubljen, ker se ne more po zvoku orientirati, zato mu moramo dodatno pomagati, še posebej npr. na izletih, ekskurzijah, obiskih na šoli, v odmorih.

Prilagoditve, ki veljajo pri vseh predmetih

Za slabovidne učence

- Učitelj mora pripraviti pisna gradiva v povečanem tisku na papirju, ki se ne blešči. Fotografije, slike, risbe in skice naj bodo jasne in kontrastne, naj se ne prekrivajo, predmet naj se dobro loči od podlage, teksti ne smejo biti napisani na raznobarnem ozadju.
- Pisala naj imajo ustrezno debelo, intenzivno sled, ki je jasno vidna. Priporočljivi so flumastri. Učitelj naj ponudi učencu več različnih pisal, med katerimi učenec izbere sebi najprimernejše. Ob tem naj mu učitelj tudi svetuje.
- Med običajno ponudbo izberemo zvezke, katerih papir se ne blešči in ima dovolj vidne črte. Če je potrebno, naj učenec pri pisanju izpušča eno vrsto in eno stran.
- Stopnja povečave gradiva se prilagaja individualnim vidnim sposobnostim učenca. Pazimo na jasnost in preglednost fotokopije.
- Pogosto potrebuje ustrezno povečalo (lupo ali elektronsko povečalo).

Za slepe učence

- Učitelj pripravi pisna gradiva v brajici na posebnem papirju, ki je nekoliko debelejši od navadnega oziroma jih zapiše v elektronski obliki.
- Na kasetofon slepi učenec snema učiteljevo razlago, učitelj mu učno snov lahko posname sam ali že posluša posneta besedila (domače branje, učne vsebine za posamezne predmete)
- Merilne naprave (metri, tehtnice, kotomeri in geotrikotniki, kompasi ...), ki jih uporabljajo pri matematiki, naravoslovju in družboslovju, tehniki in tehnologiji, pri gospodinjstvu in še kje, morajo biti označene v brajici.
- Nekateri pripomočki, ki jih uporabljajo slepi učenci so lahko »govoreči«: ura, žepno računalno, osebna tehtnica.

Slepi ali slabovidni učenci

- V višjih razredih učitelj navaja učence, da si v diktafon lahko narekujejo kratke opombe, opravila, telefonske številke, domače naloge in podobno.

- Reliefne slikanice za tipno prepoznavanje predmetov.
- Nagačene živali, modeli in makete mesta, vasi, jezua, avtoceste ..., kipi.

Prilagoditve pri posameznih predmetih

Matematika

- Pri geometriji pri matematiki uporablja poseben geometrijski pribor za slepe in slabovidne.
- Pri risanju pri geometriji uporabljajo folijo za pozitivno risanje.
- Tiflograf potrebuje za risanje krožnic in črt.

Slovenščina

- Pri opismenjevanju v brajici potrebuje risarske in abecedne brajeve stavnice, semensko škatlico, brajevo celico, ...

Likovni pouk

- Materiali za gnetenje. Uporabljamo reliefne tehnike.
- Pri pouku uporabljamo vse likovne tehnike, sredstva in pripomočke, ki so predvideni v učnem načrtu.

Športna vzgoja

Nekateri slabovidni učenci zaradi določenih očesnih okvar in bolezni pri športni vzgoji ne smejo izvajati vseh aktivnosti, ki so predvidene v učnem načrtu športne vzgoje, ker bi jim to lahko povzročilo poslabšanje vida. Slepe in slabovidne učence zato z vidika gibanja delimo v štiri skupine:

Skupina A predstavlja učence, ki lahko brez omejitev glede na vid, izvajajo vse vsebine po učnem načrtu za športno vzgojo.

Skupina B vključuje učence, ki ne smejo opravljati vseh tistih gibalnih aktivnosti, pri katerih prihaja do nenadnih tresljajev (npr. skoki v globino).

Skupina C so tisti slabovidni učenci, ki poleg zgoraj navedenih omejitev ne sme izvajati tudi tistih vaj, ki zvišujejo očesni pritisk (dvigovanje bremen, stoje na glavi, premeti ...).

Skupina D zaobjema tiste učence, ki zaradi velike nevarnosti poslabšanja vida lahko opravljajo le lažje gimnastične in korektivne vaje brez predklonov in večjega telesnega napora.

Pri športni vzgoji ne uporabljamo dogovorjenih vidnih znakov ampak slušne (piščal, žvižg, ploskanje z rokami). Uporabljamo prilagojene zvočne rekvizite: zvence žoge za goalball, goli za goalball, miza za shown down z loparčki in zvence žogico. Izvajamo pa tudi nekatere dejavnosti s pomočnikom, npr. sankanje.

4.2. PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA

Kljub temu, da zmore doseči slep ali slaboviden učenec z lažjo motnjo v duševnem razvoju enak standard znanja kot videč sošolec z lažjo motnjo v duševnem razvoju, pa mu mora učitelj zagotoviti ustrezne prilagoditve, kot so povečan tisk, brajica oziroma zapis v elektronski obliki in podaljšan čas ob pisnem preverjanju. Poudarek naj bo na ustnem preverjanju.

5. NAVODILA ZA DELO S STARŠI

Staršem slepih in slabovidnih otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju učitelj posreduje navodila s področja: komunikacijskih tehnik, socializacije, vsakodnevnih spretnosti in opravil slepih in slabovidnih, razvijanja preostalega vida, uporabe pripomočkov in prilagoditev bivalnega in delovnega prostora za otroka. Pomembno je, da starši v domačem okolju nadgrajujejo in utrjujejo tehnike in veščine, ki jih pri otroku uporabljamo in razvijamo v procesu programa.

Staršem posredujemo tudi navodila kako naj svojemu otroku glede na njegove potrebe pomagajo, kako naj ravnajo z otrokom, ga glede na motnjo vida vključujejo v vsakodnevne dejavnosti in ne opravljajo aktivnosti, ki jih otrok zmore namesto otroka.

Vključujemo jih v individualne ali skupinske oblike dela s starši, seminarje, kjer jim posredujemo praktična znanja, kako vzpodbujati otrokov razvoj, kako komunicirati z otrokom, mu opisovati okolje, graditi konkretne predstave, razvijati zmožnost interakcije z materialnim svetom, samostojnosti.

Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da so učenci tudi gibalno ovirani

1. OPIS POPULACIJE

Ker razvoj otroka poteka v tesni prepletenosti telesnih, duševnih in socialnih dejavnikov, je potrebno tudi motnje, ki se pojavijo v kombinirani obliki obravnavati izrazito celostno. »Učinek« dveh motenj na otroka torej ne more biti enak preprostem seštevkcu posameznih motenj, ampak je rezultat veliko bolj kompleksen.

Za otroka z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno oviranostjo je predpisani program v mnogih segmentih prezahteven prav zaradi številnih gibalnih primanjkljajev, ki onemogočajo otrokovo enakovredno vključitev. Gibalni primanjkljaji pri otrocih z lažjo motnjo v duševnem razvoju povzročajo zaostanek v pridobivanju manipulativnih, telesnih, perceptivnih in orientacijskih izkušenj. Zaradi pomanjkljivih izkušenj potrebujejo več časa za pridobivanje, usvajanje, utrjevanje, preverjanje in ocenjevanje znanja.

Vzroki za motnje v duševnem razvoju so v prizadetosti osrednjega živčevja, ki je največkrat tudi vzrok za gibalno oviranost, čeprav je slednja lahko tudi posledica poškodb ali drugih obolenj.

Otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju imajo nižjo raven potencialov na vseh področjih kognitivnega funkcioniranja in sicer percepcije, mišljenja, učenja, spomina in govora. Glede na znižane intelektualne sposobnosti, zmorejo razviti le preproste govorne sposobnosti, ki predstavljajo le osnovno komunikacijo. Njihovo osnovno funkcioniranje ostaja ves čas na ravni osnovnih konkretnih opravil in zadolžitev. Ves čas vzgojno izobraževalnega usposabljanja potrebujejo redno in sistematično vodenje in nadzor. Kljub sistematičnemu usposabljanju pretežno zaradi kompleksnih motoričnih primanjkljajev, ne zmorejo samostojnega pridobitnega dela.

Gibalna oviranost se primarno kaže kot manjša zmožnost pri hoji, ali nezmožnost hoje, pri uporabi rok ali nezmožnost uporabe rok oz. pri izvajanju drugih motoričnih aktivnostih. Pri težji motoričnih motnjah pa je prisotna popolna odvisnost od tuje pomoči pri vseh življenjskih, šolskih in dnevnih aktivnostih. Pri otrocih z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno oviranostjo so zelo pogoste še druge spremljajoče motnje: motnje govorno jezikovne komunikacije, motnje vida in sluha, epilepsija in druge nevrološke motnje. Ker je govor del motoričnega sistema je pri težjih gibalnih motnjah zelo pogosto odsoten govor kar še dodatno onemogoča proces izobraževanja. Obseg gibalne oviranosti je lahko zelo različen in je odvisen od tega, ali otrok določene gibalne dejavnosti opravlja z manj ali več težavami, ali potrebuje različne pripomočke in druge prilagoditve, ali je odvisen od pomoči drugih oseb, ali pa v najhujšem primeru določenih aktivnosti sploh ne more izvajati.

Sprejeta je štiri stopenjska lestvica (Beckova lestvica) za ocenjevanje obsega gibalne oviranosti:

- I. Lažja motorična prizadetost: samostojen v dnevnih aktivnostih.
- II. Zmerna motorična prizadetost: občasno potrebuje delno pomoč pri dnevnih aktivnostih; samostojno hodi na krajše razdalje oz. hodi s pomočjo ortoz ali bergel.
- III. Težja motorična prizadetost: redno potrebuje delno pomoč pri dnevnih aktivnostih; hoja ni funkcionalna; za gibanje uporablja hoduljo, ortopedski tricikel ali aktivni voziček;

motena je fina motorika; redna občasna zdravniška obravnava zaradi komplikacij osnovne bolezni ali drugih kroničnih obolenj.

- IV. Težka motorična prizadetost: odvisnost od tuje pomoči pri vseh dnevnih aktivnostih; ni sposobnosti samostojnega gibanja oz. gibanje je mogoče le z električnim invalidskim vozičkom; malo uporabnih gibov rok; pogosta zdravniška obravnava zaradi komplikacij osnovne bolezni ali drugih kroničnih obolenj.

Fizična samostojnost, aktivno poseganje v okolje in neodvisno eksperimentiranje, druženje in tekmovanje z vrstniki, so zelo pomembni dejavniki psihološkega razvoja, ki pa jih otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno oviranostjo težko dosega.

Otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno oviranostjo imajo pogosto prisotne še druge motnje:

- motnje na govorno- jezikovnem področju (nerazvit govor, skromno govorno izražanje, revno besedišče, odrasli govorijo namesto njih, odgovarjajo z besedo, dvema, pri nekaterih verbalna komunikacija sploh ni možna);
- motorične motnje (neusklajeni gibi, nehotni gibi, težave s koordinacijo oko- roka, roka- roka, roka-noga), upočasnjena celotnega gibanja, odvisnost od tuje pomoči;
- motnje v procesu lateralizacije (nerazvita dominanca, preusmerjanje zaradi težje prizadetosti ene strani telesa) ter težave z orientacijo na telesu, v prostoru in na ploskvi;
- motnje pozornosti in koncentracije;
- motnje zaznavanja (vidne, slušne, tipne);
- motnje pomnjenja in zapomnitve ;
- neprožnost misli, togost, upočasnjena;
- primanjkljaji na posameznih področjih učenja;
- pomanjkanje motivacije (premalo pobud, da bi z zanimanjem, odkrito raziskovali okolje in se ob tem učili);
- slabi in dobri dnevi in/ali obdobja;
- nesamostojnost, večkrat se od njih premalo pričakuje;
- utrujenost (hitro so utrujeni, slaba kondicija, večkrat morajo menjati položaj – kar je lahko tudi posledica antiepileptične terapije);
- daljše odsotnosti zaradi operacij, bolezni, rehabilitacije.

2. CILJI

Cilji vzgoje in izobraževanja otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno oviranostjo, ki so usmerjeni v prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom so:

- razvijati senzomotorične, spoznavne, socialne in gibalne sposobnosti ter spretnosti kot osnovo za celovit razvoj, za čim samostojnejše življenje in za vključevanje v širše socialno okolje;
- skrbeti za učenčev celostni duševni in telesni razvoj in spodbujati gibanje;
- razvijati učencu samokritičnost in avtonomijo;
- omogočiti otrokom usvajanje socialnih spretnosti v procesu socialnega učenja za uspešno vključevanje v ožje in širše okolje;
- omogočiti učencu usvojiti vsaj osnovna znanja iz vseh predmetov ob prilagajanju ustreznih metod in oblik dela, ki ustrezajo individualnim sposobnostim in potrebam učenca;

- nameniti več časa za razvijanje in utrjevanje osnovnih manipulativnih znanj, saj je zaradi pomanjkanja izkušenj znižana učinkovitost pri šolskem delu;
- doseči večjo zapornitev učnih vsebin, kar je potrebno zaradi hitrega procesa pozabljanja, več časa za ponavljanje in utrjevanje;
- omogočiti učencu odkrivanje vrednot in lepote njegove okolice, zlasti naravnih in kulturnih znamenitosti, navajanje na varstvo narave in okolja;
- nuditi možnost samokontrole in samoocene lastnega dela;
- vključevati učence v različne oblike dela, tako da nova védenja pridobivajo po vseh senzornih poteh in z vidika praktične uporabe, ob upoštevanju osnovne gibalne motnje;
- omogočiti številne priložnosti izkušenj zaznavanja in spoznavanja, več ponavljanja, zbiranja informacij, ki jih učenec procesira preko različnih praktičnih ravnanj in utrjuje usvojeno učno snov;
- razvijati fino in grobo motoriko, glede na otrokove motorične potencialne;
- vključevati taktilne, slušne, govorne, gibalne in vidne dražljaje v funkcionalno rabo;
- spodbujati in razvijati govorno-jezikovne spretnosti, spodbujati kulturno komunikacijo, razvijati sposobnosti izražanja lastnih doživetij, razumevanje novih pojmov;
- usmeriti učenca v njemu primerne oblike praktičnega dela in mu s tem omogočiti smiselno in polno življenje ob izbrani zaposlitvi;
- z individualiziranim programom redno preverjamo otrokov napredek in ga po potrebi dopolnjujemo in evalviramo;
- vključiti starše v celostno usposabljanje in izobraževanje njihovih otrok;
- pomagati staršem (družini) pri premagovanju njihovih stisk in težav, v skupinah za starše in v oblikah samopomoči;
- usmerjati in svetovati staršem glede celostnega izobraževanja in usposabljanja otrok in njihovih pravic do izobraževanja;
- s timskim delom vseh strokovnih delavcev šole in zunanjih strokovnih sodelavcev zagotavljati vsestranski socialni, emocionalni, gibalni in intelektualni razvoj;
- z interdisciplinarnim sodelovanjem vseh strokovnih delavcev omogočati medpredmetne povezave;
- pravočasno izvajati nadaljnjo poklicno orientacijo ali vključevanje v varstveno delovne centre, v sodelovanju s starši in strokovnimi delavci.

3. ORGANIZACIJA POUKA IN PRILAGODITVE

3.1. PRILAGODITEV PROSTORA

Prostor v katerem se bo izvajal prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za otroke z lažjo motnjo v duševnem razvju in gibalno oviranostjo, mora zagotavljati:

- prilagoditev šolskih prostorov za nemoteno mobilnost učenca (hodnik, razred);
- prilagojene sanitarije, prostor za osebno higieno oz. urejanje (previjalna miza, stenski tuš, ki omogoča tuširanje na straniščni školjki);
- zagotovljen prehod med nadstropji šole (dvigalo, gosenice);
- ustrezen dostop do drugih šolskih prostorov (telovadnica, knjižnica, kabineti, jedilnica);

- širina vseh vrat prilagojena za dostop z vozičkom (tudi z električnim, ki je širši kot navaden);
- prilagojen delovni prostor bio-psiho-fizičnim potrebam učenca (miza, stol);
- neдрseča tla;
- primerno široke in položne klančine;
- zaščiteni radiatorji;
- stikala za luči in druga stikala nameščena nižje in dostopna z invalidskimi vozički;
- opremljenost prostorov s stenskimi oprijemali (razredi, sanitarije, stopnišča) ter primerna višina umivalnikov;
- velikost razreda mora omogočiti vključitev vseh otrokovih pripomočkov (električni ali navadni voziček, mize z izrezom, prilagojene računalniške mize, prilagojena strojna in periferna oprema ortopedske in druge pripomočke).

Zaradi kombiniranih gibalnih motenj potrebujejo učenci ustrezen prevoz v/in iz šole, med drugim potrebujejo še dostop brez arhitektonskih ovir ter označen parkirni prostor za invalide.

3.2. PRILAGODITEV ČASA

Učenec z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno oviranostjo potrebuje več časa za pridobivanje učno-vzgojnih vsebin:

- potrebna je časovna prilagoditev organizacije pouka ter življenja in dela v šoli, v skladu z učenčevimi psihofizičnimi potrebami;
- pri usvajanju novih znanj potrebuje več časa za razumevanje, sprejemanje, predelavo in zapomnitev;
- potrebuje več ponovitev razlag in sprotne preverjanje razumevanja;
- učenec z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno oviranostjo potrebuje več časa za branje, pisanje, usvajanje, preverjanje in ocenjevanje znanja (do 50%);
- dodatna defektološka ali druga pomoč se izvaja v razredu ali izven razreda, v skladu z individualiziranim programom in odločbo;
- za gibalno oviranega učenca z lažjo motnjo v duševnem razvoju se izdelava individualiziran program, ki mora biti v skladu z otrokovim razvojem;
- dolgotrajno bolnim učencem se čas šolanja lahko podaljša;
- zaradi kombiniranih motenj lahko učenci potrebujejo več časa za počitek, tudi med poukom (primeren prostor za počitek: blazina, klinasta blazina, postelja, valj).

3.3. PRILAGODITEV DIDAKTIČNIH PRIPOMOČKOV IN OPREME

Učitelj naj pripravi za učenca kratke povzetke, ključne besede, iztočnice za utrjevanje snovi, miselne vzorce (individualno gradivo).

Učenci potrebujejo čim več didaktičnih pripomočkov, primernih njihovim sposobnostim in zmožnostim ter ustrezno prilagojeno opremo:

- računalnik s prilagojeno periferno in programsko opremo (glede na individualne potrebe in sposobnosti),
- zvočniki,
- slušalke,
- optični čitalec,
- prilagojene tipkovnice z zaščitno ploščo, z odprtini za tipke,

- prilagojena stikala,
- prilagojen miške (kidss ball),
- različni računalniški programi,
- različni komunikatorji glede na različne individualne potrebe učenca,
- prilagojeni delovni zvezki, zvezki,
- prilagojena pisala z različnimi nastavki in različnimi debelinami,
- prilagojene škarje z možnostjo upravljanja s stikali ali prilagojene fiksirane škarje.

Za uspešno delo in aktivnost pri pouku, učenci potrebujejo individualne prilagoditve opreme in delovnega prostora:

- prilagojene mize, z možnostjo nastavitve višine z izrezom in naklonom delovne ploskve, nederseča delovna ploskev na mizi;
- podnožniki;
- prilagojeni stoli, z možnostjo nastavitve višine, globine sedalne površine, oblike in višine naslona, nederseča sedalna ploskev stola;
- vsa oprema v razredu naj bo dostopna učencem na invalidskih vozičkih: nižje police, dostop do umivalnika;
- zagotovljeni nujno potrebni pripomočki, npr.: nižje pomična šolska tabla, blazine, valj, stojka, terapevtska žoga.

4. IZVAJANJE POUKA

4.1. METODIČNO-DIDAKTIČNA NAVODILA

Poučevanje učencev z lažjo motnjo v duševnem razvoju (LMDR) in s kombiniranimi gibalnimi motnjami mora vsebovati veliko izkustvenega učenja, z uporabo vseh senzornih poti za sprejem informacij. Defektolog naj upošteva načela individualizacije in diferenciacije za vsakega učenca. Pri podajanju snovi naj defektolog uporablja vizualizacijo, bogat didaktični material, miselne vzorce, zapise ključnih besed, kratke povzetke, demonstracije, eksperimente, ekskurzije.

Pri pouku je potrebno uporabljati čim več konkretnega, nazornega materiala, primerne velikosti, ki upošteva vse didaktično-metodične principe, prilagojene zvezke in pisala. Podajanje učnih vsebin mora biti jasno, kratko in razumljivo ter podano v počasnejšem tempu. Obravnavane teme je potrebno čim bolj povezovati z učenčevimi življenjskimi izkušnjami. Vzpodbujati in usmerjati učenčevo lastno aktivnost in sodelovanje v procesu pouka, vzpodbujati in ohranjati učenčevo motivacijo za delo.

Glede na stopnjo otrokove gibalne oviranosti se pri izvedbi pouka smiselno vključuje spremljevalec za nudenje fizične pomoči.

Prilagoditve pri posameznih predmetih

Spoznavanje okolja

- Didaktični material (rastline, sadje, živali, prevozna sredstva...) za potrebe pouka mora biti primerne velikosti, da lahko učenci z njimi rokujejo,
- poudarek na pridobivanju konkretnih izkušenj v naravi, delo s konkretnimi materiali.

Slovenski jezik

- Predloge za grafomotorične vaje, poligoni za različne vaje orientacije,
- prilagojeni zvezki za opismenjevanje,
- berila, delovni zvezki na CD,
- prilagojene tipkovnice,
- prilagojeni učni listi, povečan in poudarjen tisk,
- velike, plastificirane slike, simboli za oblikovanje povedi, različni tematski sklopi,
- prilagojen slikovni material za razvijanje govora in jezika.

Matematika

- Prilagojena geometrijska orodja (šestilo z možnostjo fiksacije in nastavkom za svinčnik ali flomaster, večja ravnila in geotrikotniki z možnostjo fiksacije in tipnega odčitavanja ter prilagojenimi držali, geometrijska telesa in liki primerne velikosti),
- prilagojen didaktični material »jajce« (od 1 do 20, od 1 do 100, od 1 do 100 poštevanka),
- različni računalniški programi (npr. z Zmagovalčkom od 1 do 100,...).

Zaradi kombiniranih gibalnih motenj (povečani spazmi, afunkcionalnost rok, ipd.) pri nekaterih učencih ni možno usvajanje določenih vsebin.

Tuj jezik

- Prilagojen ilustriran-podporno-didaktični material,
- prirejene vaje in testi,
- delovni zvezki na CD,
- avdio kasete in video filmi,
- slikovni slovar.

Naravoslovje

- Didaktični material za potrebe pouka mora biti primerne velikosti, da lahko učenci z njim rokujejo,
- prilagojen mikroskop (projekcija na TV),
- poudarek na pridobivanju konkretnih izkušenj v naravi, delo s konkretnimi materiali,
- možnost izvajanja eksperimentov v razredu (varnost),
- računalniški programi za izboljšanje prostorske in časovne orientacije.

Družboslovje

- Didaktični material za potrebe pouka mora biti primerne velikosti, da lahko učenci z njim rokujejo,
- tekstilni in reliefni zemljevidi (nesvetleči),
- prilagojeni pripomočki za terensko delo,
- računalniški programi za izboljšanje prostorske in časovne orientacije,
- organizacija različnih taborov za pridobivanje različnih izkušenj.

Športna vzgoja

- Po višini nastavljivi koši, mreža za odbojko,
- več namenske blazine,
- slalomske ovire s stožci,
- hokejske palice,
- komplet za balinanje in kegljanje,
- penaste žoge,
- rolke/ plazilni voziček,
- sani z naslonom in z zaščito nog,
- različni didaktični pripomočki za učenje plavanja,
- prilagojena metoda dela za plavalno opismenjevanje.

Zaradi večjih gibalnih motenj učenci ne zmorejo ali ne smejo (zdravstvene omejitve) izvajati določenih gibalnih elementov. Potrebno je upoštevati priporočila zdravnika. Smiselno je izbrati in v večjem obsegu izvajati tiste vsebine in prilagojene športne aktivnosti, ki jih učenec zmore.

Za prilagojeno športno vzgojo je pomembna povezava z delovnim terapevtom, fizioterapevtom in spremljevalcem učenca.

Likovna vzgoja

- Prilagojena miza (višina, širina in naklon), stol in slikarsko stojalo,
- nastavki za prilagoditev prijema čopičev, barvic, svinčnikov, nederseča podloga,
- prilagojeni različni materiali in orodja glede na stopnjo gibalne oviranosti.

Za prilagojeno likovno vzgojo je pomembna povezava z delovnim terapevtom, fizioterapevtom in spremljevalcem učenca.

Glasbena vzgoja

Zaradi različnih gibalnih primanjkljajev je nekatere vsebine (ritem, posnemanje, hitrost, tempo...) težko doseči. Učenec z težjimi oblikami cerebralne oškodovanosti ima slabo razvite sposobnosti vdiha in izdiha, zaradi česar težje sodeluje pri petju. Učenec z nerazvitim govorom, težko sledi pouku glasbene vzgoje, uporablja lahko le sluh. Zaradi slabše razvite finomotorike je učencu lahko onemogočeno igranje na različne glasbene inštrumente, zato se uporablja preprosta glasbila.

Tehnika in tehnologija

- Prilagojena ročna orodja, različni modeli kladiv, izvijačev..., s prilagodljivimi držali,
- posebni sestavljivi premični strojčki (Unimat...), ki jih je mogoče fiksirati tudi na mizico vozička,
- strojček za krivljenje akrilnega stekla z možnostjo fiksacije na mizico,
- kotne žage na stojalih (premične),
- premični primež,
- konstrukcijske sestavljanke z različno velikimi kosi,
- različna prilagojena držala za brusni papir.

Za prilagojeno tehniko in tehnologijo je pomembna povezava z delovnim terapevtom, fizioterapevtom in spremljevalcem učenca. Pri uporabi delovnih strojev je še posebej potrebno zagotoviti varnost otrok.

Gospodinjstvo

- Prilagojene tehtnice (z možnostjo fiksacije in nazornega zapisa),
- specialni jedilni pribor (kozarci, skodelice z ročaji in nastavki za pitje),
- prilagojene delovne površine (pomivalno korito, štedilnik, pečica, hladilnik, pomivalni stroj),
- noži za rezanje (prilagojeni ročaji), noži lupilci,
- nederseče deske za rezanje.

Pri predmetih tehnika in tehnologija, športna vzgoja, gospodinjstvo in likovna vzgoja ter glasbena vzgoja je potreben interdisciplinarni pristop (vključevanje strokovnih delavcev: delovni terapevt, logoped, fizioterapevt) v izvedbo učnega procesa, kar je z vidika kvalitetnega celostnega izobraževanja in usposabljanja nujno potrebno, da se učencu zagotovi ustrezne prilagoditve opreme, pripomočkov ter izvedbenih funkcij. Za izvajanje določenih aktivnosti je večkrat potrebna pomoč druge osebe, ki učenca vodi, usmerja, spodbuja k čim večji aktivnosti, učinkovitosti in samostojnosti.

Vse tiste vsebine v učnem načrtu, ki zahtevajo od otrok določeno predstavljenost (abstraktnost predmeta), dejavnost, manipulativnost, naj v čim večji meri potekajo na terenu, v konkretnih situacijah, z vključevanjem vseh razpoložljivih senzornih poti otroka.

Čim večjo pozornost je potrebno nameniti tesni medpredmetni povezavi že pri načrtovanju letnega delovnega načrta. Z vključevanjem medpredmetnih povezav dosežemo večjo zapomnitev, razumevanje, večjo uporabnost znanja in informacij v konkretnih situacijah.

Zaradi specifičnosti razvoja, učenci z LMDR ter gibalno oviranostjo, potrebujejo veliko praktičnih življenjskih izkušenj, ki jih morajo doživljati in spoznavati skupaj s sovrstniki na taborih, letovanjih, šoli v naravi.

4.2. PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA

Preverjanje znanja in razumevanja snovi je stalna sestavina pouka. Preverjanje je ustno, pisno s praktičnimi izdelki, s pomočjo računalnika oz. s pomočjo spremljevalca.

Način ocenjevanja znanja opredelimo v individualiziranem programu. S tem zagotavljamo stalno povratno informacijo učitelju in učencu, pozitiven transfer med učiteljem in učencem, tako ustvarjamo prijetno vzdušje in razumevanje.

Priporočila:

- Vprašanja morajo biti enoznačna, enostavna in konkretna.
- Otrok naj pri preverjanju in ocenjevanju znanja uporablja vse tiste opore, ki jih je uporabljal v procesu pridobivanja in utrjevanja znanja.
- Merilo za napredovanje v višji razred so usvojeni vsaj minimalni standardi znanja pri vseh predmetih.
- Pri večjih težavah pri branju naj se pri preverjanju in ocenjevanju znanja učencu prebere navodila, naloge z besedilom.
- Pri preverjanju in ocenjevanju znanja, podaljšamo razpoložljivi čas pisanja testov, do 50% .

Znanje učenca se v prilagojenem izobraževalnem programu z nižjim izobrazbenim standardom ocenjuje opisno v prvi in drugi triadi oz. številčno v tretji triadi.

Pri predmetih tehnika in tehnologija, športna vzgoja, gospodinjstvo in glasbena vzgoja predlagamo, da se opisno ocenjuje tudi v tretji triadi.

Učence zaradi kompleksnosti in kombinacije motoričnih in spremljajočih motenj ter lažje motnje v duševnem razvoju, ne moremo enakovredno numerično preverjati in ocenjevati.

Učenčevo znanje se lahko zaradi primanjkljajev na posameznem področju, ocenjuje pisno ali ustno (lahko tudi s pomočjo drugega strokovnega delavca).

5. NAVODILA ZA DELO S STARŠI

Defektolog naj staršem prisluhne, upošteva njihove izkušnje z otrokom in njihova dosedanja prizadevanja. Staršem je potrebno predstaviti otrokova močna področja, istočasno pa jih je treba seznaniti z otrokovimi težavami in ovirami pri doseganju učno-vzgojnih ciljev. Predlagamo jim, da se vključijo v »Skupino za starše«. Skupina deluje po principih supervizije in samopomoči.

Staršem je potrebno pozorno predstaviti učno-vzgojni proces in jih seznaniti z načinom dela primerne za njihovega otroka. Seznanimo jih z določenimi metodološkimi postopki utrjevanja snovi in uporabo različnih didaktičnih pripomočkov (uporaba komunikatorja, prilagojene tipkovnice, stikal...).

Staršem je potrebno na spodbuden in realen način povedati, katera so otrokova močna področja, realne zmožnosti, težave in ovire, da ne bo kasneje prihajalo do nesporazumov zaradi njihovih previsokih pričakovanj do otroka in do učitelja.

Ob vstopu otroka v šolo je potrebno starše seznaniti z načinom in program dela ustanove ter oddelka v katerem je njihov otrok. Povabimo jih k sodelovanju pri pripravi, izvedbi in evalvaciji individualiziranega programa.

Navodila za izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom v primeru da imajo učenci tudi govorno-jezikovne motnje

1. OPIS POPULACIJE

Populacijo učencev z govorno jezikovnimi-motnjami (v nadaljevanju: GJM) predstavljajo učenci, ki imajo težave pri govornem izražanju, razumevanju ali uporabi jezika, ki niso posledica izgube sluha. Njihovo govorno-jezikovno vedenje odstopa od pričakovanega glede na kronološko starost in neverbalne sposobnosti.

Govorne motnje opredeljujemo kot težavo učenca, ki ima napačno, moteno izreko posameznih glasov govora (artikulacija), probleme fonacije (glas) ter hitrosti in ritma govora (fluentnost).

Jezikovne motnje opredeljujemo kot motenost ali okrnjenost v razumevanju in/ali uporabi govorjenega, pisnega in/ali drugega simbolnega sistema sporazumevanja. Težave je mogoče zaznati pri razumevanju govora, poimenovanju, branju in pisanju, označujejo pa jih resni problemi s procesiranjem in izvajanjem na vseh ravneh sistema jezika (fonologija, morfologija, sintaksa, semantika, pragmatika). Jezikovne motnje namreč vključujejo probleme, ki so povezani z uporabo jezika (nanašajo se na govorjenje ali strukturo oblikovanega stavka in vključujejo fonologijo, morfologijo in sintakso), semantiko (nanašajo se na pomen besed, abstraktnih pojmov in stavkov) ter uporabo jezika – pragmatike (nanašajo se na kontekst, v katerem jezik uporabljamo kot komunikacijo, opismenjevanje, pridobivanje znanja in socialnih spretnosti).

Motnje jezika predstavljajo specifični primanjkljaj, ki ga opredeljuje motenost v razvoju jezika, kasnejše javljanje in/ali upočasnen razvoj govornega izražanja, česar **ni možno razložiti z motnjo v duševnem razvoju, senzorno motnjo in emocionalno motnjo oziroma sociokulturno prikrajšanostjo.**

Populacija otrok z GJM je izjemno heterogena, kar pomeni, da se primanjkljaji lahko kažejo pri posameznih učencih zaradi kompleksnosti simptomov, tako v različnih oblikah kot tudi stopnjah težavnosti od blagega zaostajanja do funkcionalne nepismenosti.

Zanje je značilna tudi zmanjšana storilnost v veliki skupini, nepredvidljivost, impulzivnost v ravnanju, šibka samokontrola, premajhna frustracijska toleranca. Doživljanje šolskih neuspehov pri teh učencih pripelje do slabše samopodobe, še večje neuspešnosti in asocialnega vedenja.

Otroci z več motnjami: so tisti otroci s posebnimi potrebami, ki imajo hkrati več primanjkljajev, ovir oziroma motenj. Pri otrocih z GJM se pogosto pojavljajo tudi druge motnje, ovire oziroma primanjkljaji, ki jim onemogočajo optimalno funkcioniranje. Problematika je skoncentrirana na področju zdravstvene stabilnosti, socialne zrelosti, stopnji duševnega razvoja, neusklajenosti med verbalnimi in neverbalnimi sposobnostmi, pomnjenju, koncentraciji, sposobnosti za učenje.

GJM učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju imajo težje govorno-jezikovne motnje kot njihovi vrstniki z lažjo motnjo v duševnem razvoju in zato potrebujejo posebne strokovne postopke in specifične metode dela tudi v Prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom.

2. CILJI

Splošni cilji:

- Zagotavljati splošno izobrazbo vsem otrokom;
- vzpodbujati skladen, spoznavni, čustveni, duhovni in socialni razvoj posameznika;
- omogočati osebni razvoj učencev v skladu z njihovimi sposobnostmi in zakonitostmi razvoja;
- razvijati, pripravljati in spodbujati učenca tako, da se bo lahko uspešno, aktivno in enakopravno vključil v širše socialno okolje;
- razvijati govorno-jezikovne spretnosti, spodbujati kulturno komunikacijo, razvijati sposobnost izražanja lastnih doživetij, razumevanja novih pojmov in ga govorno jezikovno spodbujati v operacionalizacijskem (uporabnem) smislu;
- omogočati učencu usvajanje osnovnih znanj iz naravoslovja, umetnosti in družboslovja ob prilagajanju metod in oblik dela, ki ustrezajo individualnim sposobnostim in potrebam učenca;
- omogočati učencu odkrivanje vrednot in lepote njegove okolice, zlasti naravnih in kulturnih znamenitosti in jih navajati na varstvo narave in okolja;
- učencu nuditi možnost samokontrole in samoocene lastnega dela;
- učencu razvijati samokritičnost in avtonomijo;
- učenca vključevati v različne oblike dela tako, da nova vedenja pridobiva po vseh senzornih poteh in z vidika praktične uporabe;
- učencu omogočati številne priložnosti, da s pomočjo različnih praktičnih ravnanj zbira informacije, utrjuje usvojeno učno snov in razvija ročne spretnosti;
- učenca usmerjati v številne oblike praktično manualnega dela in mu s tem omogočiti smiselno in polno življenje ob izbrani zaposlitvi;
- skrbeti za učenčev telesni razvoj in gibanje;
- z individualiziranim programom redno preverjati napredovanje vsakega posameznega učenca, program po potrebi dopolnjevati in evalvirati;
- vključevati, svetovati in dajati navodila staršem za pomoč njihovemu otroku doma;
- vključevati starše pri načrtovanju in izvajanju individualiziranega programa in drugih oblik dela;
- pomagati staršem pri premagovanju stisk in težav, ki jih preživljajo ob spoznanju, da imajo otroka z GJM in z lažjimi motnjami v duševnem razvoju;
- usmerjati in svetovati staršem, kje lahko dobijo dodatno strokovno pomoč za celotno družino ali samo za njihovega otroka;
- s timskim delom učiteljev in drugih strokovnjakov šole zagotavljati vsestranski socialni, emocionalni, gibalni in intelektualni razvoj vsakega posameznega učenca in spodbujati medpredmetne povezave;
- starše in učenca seznanjati z možnostmi nadaljnjega poklicnega izobraževanja, skupaj s starši usmerjati učenca v ustrezen program poklicnega izobraževanja;
- seznanjati starše in učence z možnostmi spremljanja absolventov v srednjem izobraževanju, jim nuditi občasno učno pomoč, pomagati pri iskanju zaposlitve in opravljati evalvacijo uspešnosti učencev po zaključku osnovnošolskega in kasneje srednješolskega izobraževanja;
- seznanjati učence in starše z možnostmi nadaljevalnega izobraževanja v obdobju odraslosti.

Specifični cilji:

- Razvijati pozitiven odnos do komunikacije in pripravljenost za sprejemanje, sporočanje;
- razvijati vse prozodijske elementa govora, ki so nosilci komunikacije;
- razvijati različne komunikacijske zmožnosti in spretnosti;
- razvijati govorno-jezikovne sposobnosti;
- bogatiti izkušnje na področju percepcije, motorike, organizacije in orientacije za boljše razumevanje in izražanje (ustno in pisno);
- razvijati sposobnosti slušne pozornosti, slušnega razlikovanja, višine govora, ponavljanja ritma, tempa govora in samega govornega izražanja;
- razvijati organizacijo v času in prostoru in s tem izboljševati kvaliteto odzivnosti, izraznosti in doživljanja;
- razvijati vse spretnosti, ki so potrebne, da otrok vstopa v samostojno branje in pisanje;
- bogatiti besedišče v podporo vsebinam ostalih predmetnih področij;
- uriti v prepoznavanju in razumevanju verbalnih, ne-verbalnih in para-verbalnih sporočil;
- razvijati sposobnost za učinkovito in estetsko oblikovanje informacij;
- razvijati spretnosti in znanja za nadaljnjo komunikacijsko izobraževanje z računalniško tehnologijo;
- razvijati senzomotorične, spoznavne, socialne in gibalne sposobnosti in spretnosti kot osnovo za celoviti razvoj, za samostojno življenje in za vključevanje v širše socialno okolje;
- v procesu socialnega učenja otrokom omogočiti usvajanje socialnih spretnosti za uspešno vključevanje v skupine in za premagovanje neustreznih oblik vedenja.

3. ORGANIZACIJA POUKA IN PRILAGODITVE

3.1. PRILAGODITEV PROSTORA

Prostor, v katerem se bo izvajal prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za učence z GJM mora biti:

- dovolj zračen in osvetljen;
- omogoča naj tako frontalen pouk, kot delo v manjših skupinah (delavnicah) ali nemoteno individualno delo;
- ima naj ustrezno zvočno zaščito posameznih prostorov;
- zagotoviti prostor za učenje z minimalnimi dražljaji (vizualni, slušni...);
- prilagojen naj bo posameznikovim psihofizičnim sposobnostim (ustrezni stoli, mize in delovna orodja);
- omogočati mora dovolj prostora za polkrožno namestitev klopi;
- imeti mora prost dostop do omrežja interneta s pomočjo žičnih ali brezžičnih povezav;
- prilagojen naj bo tudi za otroke, ki so omejeni v gibanju;
- otrok slabše obvladuje spremembe, zato se izogibajmo pogostim spremembam okolja (menjava učilnic, organizacija prostora...);
- prostor naj omogoča možnost različnih pregrad (avtistični otroci).

3.2. PRILAGODITEV ČASA

- Ure pouka morajo praviloma trajati 45 minut, vendar naj bodo aktivnosti časovno prilagojene individualnim sposobnostim in značilnostim posameznih otrok.
- Potrebno je omogočiti več časa za sprejemanje, ponavljanje, utrjevanje, preverjanje in ocenjevanje znanja.
- Ure naj ne bodo strogo časovno determinirane.
- Otrok slabše obvladuje spremembe, zato se izogibajmo pogostim spremembam urnika, fizičnim spremembam okolja (prostorski pogoji), prekinitvam pouka.
- Potrebno je zagotoviti večji nadzor pri izvajanju izvenšolskih dejavnosti (športni dnevi, šola v naravi ipd.).
- Urnik naj ne bo strogo določen.
- Učitelj naj ima možnost v različne časovne enote, glede na skupinsko dinamiko, vnašati elemente sproščanja, umirjanja, dihalnih vaj...
- Odmori so lahko različni, glede na individualne sposobnosti otrok.

Primerna razporeditev časa predstavlja za učenca možnost biti uspešen in ohraniti pozitivno samopodobo. Ti socialni in emocionalni vidiki omogočajo pozitiven prenos na kognitivno in druga področja učenčeve dejavnosti. Čas, potreben za učenje, se lahko podaljša zaradi upočasnjene dozorevanje in počasnejšega tempa pridobivanja znanj, kar je posledica govorne motnje.

3.3. PRILAGODITEV DIDAKTIČNIH PRIPOMOČKOV IN OPREME

Učencem omogočamo multisenzorno sprejemanje informacij (slušnega, vidnega, taktilnega, ravnotežnega, proprioceptivnega in spacioceptivnega). Pri pouku je potrebno uporabiti čim več didaktičnih pripomočkov, primernih otrokovim sposobnostim:

- individualni brezžični prenosniki zvoka, ki omogočajo boljšo komunikacijo učencem z GJM;
- aparati SUVAG LINGUA (stacionarni oz. prenosni);
- R-vibrator;
- ustrezne pisalne površine, prilagojene posameznikom, ki jih vsak dan uporabljajo;
- ustrezna pisala;
- računalnik za osebno uporabo z ustreznimi računalniškimi programi;
- uporaba komunikatorja v posebnih primerih;
- ustrezna igrala v telovadnici in na igrišču;
- Edu-link sistem poslušanja;
- prilagojeno učno gradivo (tudi učbeniki, delovni zvezki...);
- prilagojene didaktične igre;
- pripomočki za sproščanje avtističnih otrok (blazine , žoge...).

4. IZVAJANJE POUKA

4.1. METODIČNO-DIDAKTIČNA NAVODILA

- Poučevanje otrok z GJM mora vsebovati veliko **izkustvenega učenja** z maksimalno

uporabo vseh senzornih kanalov za sprejem informacij.

- Pri izpeljavi pouka morajo defektologi izbirati različne **aktivne oblike in metode dela**, različna dodatna didaktična sredstva (možnost uporabe komunikatorja, diktafona in računalnika pri pouku, možnost fotokopiranja učnih listov, prosojnic...).
- Defektologi naj upoštevajo **individualizacijo**, kot osnovno specialno didaktično načelo in za vsakega učenca pripravijo **individualiziran načrt** doseganja ciljev predmeta.
- Defektologi morajo posebno pozornost nameniti **prilagoditvam snovi** za otroke z različnimi težavami.
- Pomembni so odnosi: defektolog-učenec GJM – drugi učenci. Pri učencu naj iščejo **močna področja**, na njih gradijo in tako zmanjšajo prepogosto usmerjenost na njegova šibka področja.
- Za boljše sprejemanje in razumevanje vsebin je za te otroke izjemno pomembno, da so podane **informacije jasne, kratke, enoznačne** in povedane v upočasnjem tempu.
- Zapiski naj vsebujejo **ključne besede, kratke povzetke, miselne vzorce**. Obsežnejše gradivo naj bo razčlenjeno na manjše enote. Podajajo naj oporne točke in ključne besede, tako da lahko učenec samostojno tvori besedila. Defektolog naj naredi povzetek učne snovi in jo na nižji stopnji preda učencu, da se uči po povzetkih, kasneje pa naj ga uvaja v samostojno iskanje bistva prebrane snovi
- **Domače naloge morajo biti izbrane glede na težave, ki jih otroci imajo**, tako, da jih lahko otrok samostojno in z veseljem opravi.
- **Vse dejavnosti** izvajamo v skupini in šele nato v parih in nato individualno.
- Upoštevamo **zakovitosti razvoja** učenca, postopno prehajamo z nivoja makromotorike na nivo mikromotorike.
- Pri **podajanju snovi** upoštevamo principe koncentričnih krogov in principe postopnosti.
- Med **dejavnostmi** naj pedagog učence usmerja, vzpodbuja in vodi ter določa kriterije uspešnosti, glede na njegove sposobnosti (individualizacija).
- Določiti je potrebno strategijo uspešnih **metodičnih postopkov** (dejavnosti) za doseganje temeljnih, in znotraj njih minimalnih standardov znanj (ciljev).
- Pri načrtovanju dela je potrebno upoštevati učenčeve govorno-jezikovne posebnosti.
- Vsaj na začetku je potrebno **prilagoditi učbenike in delovne zvezke**.
- Poiskati moramo učencu **najlažjo pot do cilja**.
- Učencem je treba dopustiti bolj ohlapne formulacije, ne strogo formalnih.
- Učenci z govorno-jezikovnimi motnjami bodo zaradi njihovih primanjkljajev na področju komunikacije, govora in jezikovnega znanja ter posledično razumevanja potrebovali pri nekaterih dejavnostih **več časa**. Pedagog mora zelo dobro pripraviti potek dela, zelo jasno in natančno podati navodila, vprašanja in zahteve, usmerjati delo ter sodelovati pri vseh fazah poteka dela, hkrati pa spodbujati stopnjo samostojnosti učencev.

Prilagoditve pri posameznih predmetih

Spoznavanje okolja

- Izhajamo iz otrokovih izkušenj;
- otroka spodbujamo k pripovedovanju, opisovanju;
- veliko didaktičnega materiala (rastline, sadje, živali, prevozna sredstva...);

- veliko slikovnega gradiva (slike so lahko dopolnjene z napisano besedo);
- poudarek na pridobivanju konkretnih izkušenj v naravi, delo s konkretnimi materiali.

Slovenski jezik

- Prilagojen slikovni material za razvijanje govora in jezika;
- prilagojeni učni listi (povečan in poudarjen tisk, prilagojena vsebina in količina);
- simboli za oblikovanje povedi;
- prilagojeni zvezki za opismenjevanje;
- predloge za grafomotorične vaje;
- prilagojen izbor domačega branja (primerne vsebine, krajša besedila);
- prirejena berila (vsebinsko, količinsko);
- bralni listi, primerni otrokovi motnji (povečan tisk, presledki med vrsticami);
- abeceda v najrazličnejših materialih (penasta guma, karton, magnetne črke...);
- barvno označevanje pravopisnih pravil (velika začetnica, ločila, presledki);
- po potrebi prilagojena pisala (debelejša opora za držanje pisala);
- knjižni kotiček;
- oder za lutkovno gledališče (v nižjih razredih);
- različna bralna pomagala (barvni označevalniki teksta, kartončki z izrezano odprtino za fiksiranje pogleda);
- uporaba CD-predvajalnika pri pouku (za snemanje in poslušanje branja in govora učencev, za poslušanje različnih vrst besedil).

Matematika

- Povezovanje obravnavanih tem z učenčevimi življenjskimi izkušnjami;
- uporaba vizualnih pripomočkov (grafov, tabel, slik, video posnetkov, ...);
- uporaba nazornih didaktičnih pripomočkov;
- uporaba različnih računalniških programov (npr. Meri, Bližnjica do matematike, Igrive številke 1, 2, Štejem in razvrščam, Seštevam in odštevam,...);
- prilagojen individualni tempo obravnave snovi (e-učenje, naloge na spletu);
- možnost uporabe tabel za pomoč pri računskih operacijah.

Tuj jezik

- Večina otrok, ki obiskuje prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom in ima tudi govorno jezikovno motnjo, ne zmore razlikovati med zapisano in izgovorjeno angleško besedo. Pri teh učencih bi bilo dobro sestavili gradivo z nalogami, kjer se ne bi pričakovalo zapisovanja besed, ampak bi zgolj dopolnjevali, povezovali, risali, pobarvali, obkrožili in podobno. S tem bi učence tudi bolj motivirali do učenja tujega jezika, saj bi naloge takšnega tipa zmogli in bi se ga raje učili.
- Izmed vseh štirih spretnosti, bi največji poudarek pri učenju tujega jezika morali dati govoru, ki bi ga dodatno podkrepili z jezikovnimi igrami in vizualnimi pripomočki, saj predstavlja branje in pisanje včasih nepremostljivo oviro že v maternem jeziku.
- Dobro bi bilo del ur tudi problemsko sestaviti, saj bi tako otroci pridobili občutek, da jim bo osnovno znanje tujega jezika v življenju koristilo. Primer takšne ure bi bilo izdelovanje plakata z tujimi besedami, ki so jih otroci že videli doma – na računalniku, računalniških igrah, televiziji, napisi na majicah, šolskih peresnicah in podobno.

Naravoslovje

- Prilagojena učna snov iz učbenika in delovnih zvezkov (pomembne informacije, manj besedila, slikovno podprte informacije, slovarčki,...);
- projektna obravnava učnih sklopov na terenu in v razredu s poudarkom na medpredmetni povezavi;
- primeren didaktični material za potrebe pouka, da lahko učenci z njim rokujejo;
- prilagojen mikroskop (projekcija na TV);
- poudarek na pridobivanju konkretnih izkušenj v naravi, delo s konkretnimi materiali, (osebno pridobivanje izkušenj pri delu z rastlinami in živalmi);
- možnost izvajanja eksperimentov v razredu in v naravi;
- računalniški programi za izboljšanje prostorske in časovne orientacije (npr. Okolja 1, 2, Živa narava, Naravoslovje 7,...);
- priprava različnih učnih vsebin na spletu, kar učencem omogoča prilagojen individualni tempo obravnave snovi (e-učenje, naloge na spletu);
- uporaba veliko vizualnih pripomočkov (grafov, tabel, slik, video posnetkov, računalniških programov....).

Družboslovje

- Določiti strategijo uspešnih metodičnih postopkov (dejavnosti) za doseganje temeljnih in znotraj njih minimalnih standardov znanj (ciljev);
- pri načrtovanju dela upoštevati učenčeve govorno-jezikovne posebnosti;
- prilagajati učbenike in delovne zvezke;
- poiskati učencu najlažjo pot do cilja;
- učencu ponuditi vzorce, modele usvajanja (z besedo, s kretnjo, s pisano besedo in risbo);
- uporabi video zapisov s podnaslovi;
- slikovni material mora biti opremljen s kratkimi povedmi;
- uporaba enakih terminov za pojave, pojme... (lažje usvajanje in memoriranje le teh);
- učencu dati možnost, da se izkaže.

Eksperimentalno in terensko delo

sta učni metodi, ki se skladno povezujeta in dopolnjujeta z drugimi metodami aktivnega učenja in poučevanja, zato ju uporabljamo tudi pri gluhih in naglušnih učencih. Specifičnost teh učencev pa zahteva, da jih na eksperimentalno in terensko delo dobro pripravimo. To pomeni, da predhodno usvojijo temeljna znanja, ki jih z eksperimentom ali terenskim delom preverijo, potrdijo in nadgradijo. Razlaga temeljnih pojmov gluhim in naglušnim učencem med eksperimentom oz. na terenu ni mogoča. Pri načrtovanju pa smo pozorni, da učencem ne omejimo ustvarjalnosti, vedoželjnosti in pravice do raziskovanja. Realizacija operativnih ciljev vezanih na eksperimentalno delo učencev poteka v večji meri v obliki demonstracijskih eksperimentov. Učenci sami izvajajo predvsem preproste in njim prilagojene poskuse.

Športna vzgoja

Učenci z govorno jezikovno motnjo imajo večinoma nekoliko, lahko pa tudi znatno slabšo psihomotorično koordinacijo (motoriko). Gibalnih omejitev pa, razen redkih izjem, praktično nimajo.

Zaradi slabše motorike ti učenci marsikatere motorične aktivnosti izvajajo v nekoliko lažjih oblikah. Kompleksnejših in zahtevnejših motoričnih nalog pa ponavadi ne zmorejo. Zato ji v učnih načrtih izpustimo oz. jih, če se da, zamenjamo s funkcionalno podobnimi vendar lažjimi nalogami.

Športna vzgoja teh učencev mora biti povezana z njihovimi razrednimi učitelji in zlasti individualnimi govornimi terapevti. Ti strokovnjaki posredujejo športnim pedagogom informacije o otrokovih motoričnih, pa tudi drugih težavah (koncentracija, volja, vztrajnost), ki jih opažajo pri svojem delu. Tako lahko športni pedagog intenzivira motorični razvoj otroka na področjih, kjer se je pokazal manjko. Učitelj športne vzgoje lahko pri teh učencih do 25% ur v letnem načrtu pusti kot neopredeljene in jih, v dogovoru z defektologi, med letom porabi za specialno obravnavo- kineziterapijo (razvoj osnovne in specialne motorike).

Prilagoditve:

- posebej sestavljen poligon za razvoj ravnotežja in orientacije v prostoru;
- rekviziti za razvoj fine motorike- keglji, kroglice, balinčki, teniške žogice;
- nizki vozički za vaje in štafetne igre za razvoj ravnotežja;
- manjše mehke in počasne žoge ali baloni za razvoj fine motorike, sposobnosti počasnega, dolgotrajnega, kontroliranega odbijanja.

Glasbena vzgoja

Prilagoditve za otroke z govorno-jezikovnimi motnjami so potrebne pri predmetu glasbene vzgoje zaradi težav pri izražanju, pozornosti, koncentracije, fine in grobe motorike.

Ker je glasbena vzgoja rehabilitacijski predmet poudarjamo da:

- za doseganje ciljev, kot so petje, pripevanje in ritmična izreka besedil uporabljamo fonetske in glasbene stimulacije;
- zaradi porušenega telesnega ritma urimo in pridobivamo osnovni ritem v prostoru gibalno s pomočjo fonetskih in glasbenih stimulacij;
- vse vsebine v učbenikih prilagajamo glede na individualne sposobnosti otrok;
- vse vsebine izvajamo konkretno v prostoru (gibalno, plesno, igranje na inštrumente...).

Tehnika in tehnologija

- Prilagoditev prostora zajema takšno postavitvev in razvrstitev delovnih mest, ki zagotavlja ustrezno (predvsem vizualno) kontrolo učitelju, ter ustrezno samokontrolo učencem.
- Časovne prilagoditve so posebnega pomena predvsem pri posredovanju nove učne snovi. GJM otroci namreč potrebujejo več časa za ustrezno razumevanje, in utrditev snovi. Zato je v hitrejši in učinkovito usvajanje nove snovi potrebno vključiti največjo mogočo vizualizacijo. Učinke dosežemo z ustreznim verbalnim ponavljanjem in predstavitevijo z različnimi načini (slika-risba, fizični modeli, demonstracije, računalniške simulacije, filmi, ogled in razlaga v realnem okolju,...), podprtimi z govorom. Uporaba sodobnega LCD projektorja je pomembna za ustrezno plastičnost uvajanja v novo snov, saj omogoča hitrejši prehod z razlage na samostojno delo učencev. Ob tem je potrebno dosledno sprotno ustno preverjanje razumevanja učne snovi.
- Poudarek na projektnem delu-izkustveno učenje: delo naj bo kombinirano kot samostojno z upoštevanjem individualnih zahtev posameznika, in delo v skupinah.

Snov naj se usvaja v največji možni meri skozi delo na konkretnem projektu/izdelku, z minimalnim »učenjem na zalogo«.

- Učencem je treba sproti **razložiti neznane besede** (nove besede, strokovne izraze,...), in jih nato še posebej skrbno utrjevati skozi celoten proces pridobivanja in utrjevanja znanja. Dejansko je potrebno zagotoviti dovolj časa za ponavljanje in utrjevanje snovi. Kot podpora utrjevanju snovi naj bodo v učnem načrtu predvideni ogledi ali ekskurzije izvedeni v času aktivne obravnave določene snovi, s ciljem zmanjšati pozabljanje že pridobljenega znanja. V tem smislu je treba dobro načrtovati tudi realizacijo tehniških dni.
- V fazi **iskanja idej in ustreznih rešitev**, je v začetni fazi ustrezen postopek motivacije s predlogi delno pomanjkljivih rešitev ali načrtov, ki potrebujejo manjše dopolnitve. V nadaljnjem postopku pa skušamo razvijati čim višjo stopnjo samostojnosti in kreativnost učencev tudi pri iskanju kompleksnejših rešitev. Izogibamo se abstraktnim besedam, in poskušamo razlago besedno čim bolj poenostaviti.

Gospodinjstvo

- Kuhinja s centralnim pultom, ki omogoča dovolj pregledno demonstracijo pri pripravi hrane;
- prilagojen bolj ilustriran didaktični material;
- prilagojene vaje za govorno sporočanje in ustno preverjanje znanja;
- prilagojeni testi za pisno preverjanje znanja.

4.2. PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA

- Preverjanje in ocenjevanja znanja naj poteka po pravilniku o preverjanju in ocenjevanju znanja za otroke s posebnimi potrebami.
- Upoštevati se mora podaljšani čas pri pisnem preverjanju in ocenjevanju do 50%.
- Pri ocenjevanju otrok z GJM je treba upoštevati uporabo različnih izraznih sredstev, izbor in uporabo gradiv različnih težavnostnih stopenj ter upoštevanje principov postopnosti.
- Otrok naj pri preverjanju in ocenjevanju znanja uporablja vse tiste opore, ki jih je uporabljal v procesu pridobivanja in utrjevanja znanja.
- Vprašanja morajo biti enoznačna, enostavna in konkretna. Vedno je potrebno sproti preverjati ali jih je otrok razumel.
- Zagotoviti moramo dovolj časa za predelovanje informacij in posredovanje odgovora.
- Pri ocenjevanju nareka mora defektolog upoštevati specifičnost otrokovih težav, ki zmanjšujejo ali onemogočajo uspešnost pri pisanju nareka (npr. šibko slušno razlikovanje, pomnjenje, odkrenljiva pozornost, grafomotorične težave).
- Preverjanje naj poteka v sproščenem vzdušju, ki otroku pomaga, da pokaže vse, kar zna.
- Pri pisnem preverjanju in ocenjevanju znanja naj bodo naloge zapisane v učencu znani obliki in z jasno in razločno pisavo (povečani tisk, večji razmak med vrsticami, dovolj prostora za odgovore).
- Izključno pisno preverjanje in ocenjevanja ne bi smelo biti pogoj za napredovanje na višjo stopnjo.
- V okviru možnosti naj se učenca ocenjuje po osebnem napredku.

- Pri večjih težavah pri branju naj se pri preverjanju in ocenjevanju znanja učencu prebere navodila, naloge (pisne naloge pri matematiki ipd.).

5. NAVODILA ZA DELO S STARŠI

Starši imajo pravico poiskati za svojega otroka inštitucijo, ki zagotavlja optimalne pogoje za razvoj njihovega otroka. Glede na to, da smo specializirana ustanova, ki ima veliko strokovnega znanja za delo z otroki GJM, menimo, da lahko tem otrokom nudimo vse potrebne pogoje za njihovo vzgojo in izobraževanje. Koncept dela v naših ustanovah je ta, da ni uspešnega dela z otroki brez sodelovanja s starši, zato smo razvili veliko različnih oblik dela s starši: od rehabilitacije v naročju, do skupinskih oblik dela s starši otrok s posebnimi potrebami, šola za starše ipd.

Starši morajo biti dobro seznanjeni s programom, z zahtevami, predvsem pa s strategijami prilagojenega načina pridobivanja znanja pri njihovih otrocih. Le tako bodo lahko uspešno pomagali svojim otrokom in jim nudili čustveno oporo. Sodelujejo pri pripravi individualiziranega programa za njihovega otroka. Skupaj z njimi izberemo učencu najprimernejšo metodo pridobivanja znanja in utrjevanja usvojene snovi.

Staršem pomagamo razumeti, predelati in sprejeti motnje njihovih otrok. Pomagamo jim razviti občutek varnosti, pripadnosti in sprejetosti. Svetujemo jim, kako učinkovito nuditi pomoč pri šolskem delu (vezano na motnje otrok), nudimo pomoč pri reševanju vzgojne problematike ter pri razvijanju pozitivne samopodobe. Z njimi urimo komunikacijske in socialne spretnosti.

II. SPECIALNO PEDAGOŠKA DEJAVNOST

Specialno pedagoška dejavnost za gluhe in naglušne učence

V okviru specialno pedagoške dejavnosti bomo izvajali vsebine, ki so nujno potrebne za doseganje optimalnega razvoja posameznega učenca glede na motnjo sluha, in sicer Komunikacijo (Govor, Slovenski znakovni jezik) in Računalniško opismenjevanje. V okviru specialno pedagoške dejavnosti Komunikacija pa se bo izvajalo tudi vsebine Socialnega učenja.

KOMUNIKACIJA

Specialno pedagoška dejavnost Komunikacija je temeljnega pomena za gluhe in naglušne, ki imajo zaradi izgube sluha in zmanjšanih sposobnosti različno razvite kognitivne, konativne, intelektualne, motorične, socialne in emocionalne sposobnosti ter oteženo sprejemanje in sporočanje, zato je komunikacija tudi hkrati podporni predmet, ki omogoča gluhemu in naglušnemu aktivno sodelovanje - komunikacijo v učno vzgojnem procesu in v socialnem okolju.

Komunikacija je zanje tisti podporni predmet, ki jim omogoča aktivno sodelovanje - komunikacijo v prilagojenem izobraževalnem programu z nižjim izobrazbenim standardom.

Cilji, vsebine in dejavnosti komunikacije gluhim in naglušnim učencem omogočajo učenje in urjenje tiste komunikacijske poti, ki je glede na njihove sposobnosti in spretnosti zanje najbolj ustrezna (poslušanje, glasovni govor, odgledovanje, branje, pisanje, piktogrami, prstna abeceda, mimika, pantomima, neverbalna komunikacija, slovenski znakovni jezik...).

Tako vzpodbujajo, razvijajo, se učijo in urijo učenčeve kognitivne, konativne, telesno gibalne ter socialne spretnosti, ki jih bodo znali uporabiti v različnih življenjskih situacijah in s tem blažili posledice izgube sluha. Spretnosti, ki jih učenci pridobijo pri tej specialni pedagoški dejavnosti so v podporo pri usvajanju novih pojmov in znanj pri posameznih učno-vzgojnih predmetih.

Zaradi razlik med gluхими in naglušnimi učenci v načinih in nivoju komunikacije, razvojnih sposobnosti, drugih sposobnosti in spretnosti, je potrebna specialna pedagoška dejavnost, ki zajema področji:

- **govor,**
- **slovenski znakovni jezik.**

Govor

Poleg splošnih ciljev naj bi učenci, v specialno pedagoški dejavnosti govor, uresničevali še specifične cilje:

- razvijati in uriti grobo in fino motoriko, motoriko govoril, psihomotoriko, senzomotoriko, spaciocepcijo, propriocepcijo, notranjo in zunanjo orientacijo, ravnotežje, dihanje in ritem;
- uriti slušno pozornost, zaznavanje, razlikovanje, analizo in sintezo ter spomin glasov govornih in jezikovnih struktur;
- navajati se na poslušanje, razumevanje in sporočanje s pomočjo različnih elektroakustičnih pripomočkov (vibratorna deska, vibratorni stol, SUVAG - I, SUVAG II, SUVAG – LINGUA z ustreznimi priključki: slušalke, vibrator, individualni slušni aparat, sistem FM za boljšo komunikacijo, polžev vsadek);
- uriti se v poslušanju - sprejemanju in sporočanju s pomočjo različnih elektroakustičnih pripomočkov;

- s poslušanjem razvijati slušne in lingvistične slike;
- razvijati razumevanje in posredovanje ustnih in pisnih verbalnih, neverbalnih in paraverbalnih sporočil;
- širiti besedišče, pri tem pa upoštevati frekventnost rabe besednih vrst v slovenskem jeziku (samostalnik, glagol, pridevnik, prislov, zaimek, števniki, predlog, veznik, medmet);
- razvijati in oblikovati pozitivne in družbeno sprejemljive govorne vzorce oz. komunikacijo;
- urediti bralne in zapisovalne spretnosti;
- razvijati željo in pozitiven odnos do komunikacije.

V okviru komunikacije je predvideno tudi izvajanje programa socialnega učenja.

Slovenski znakovni jezik (v nadaljevanju: SZJ)

V specialno pedagoški dejavnosti komunikacija za področje SZJ, sledimo naslednjim ciljem:

- razvijati in urediti grobo in fino motoriko, psihomotoriko, senzomotoriko, spaciocepcijo, notranjo in zunanjo orientacijo, ravnotežje in ritem;
- urediti vzpostavljanje in ohranjanje očesnega stika;
- urediti v opazovanju in zaznavanju, posnemanju gibanja rok v zato določenem prostoru (navidezni kvadrat, ki poteka od temena preko ramen do pasu);
- pridobivati pojme preko naravnih in dogovorjenih kretenj;
- razvijati razumevanje sporočil, ki so podana v SZJ;
- urediti posredovanje sporočil v SZJ;
- spoznavati, razumeti in uporabljati SZJ za komunikacijo in pri tem upoštevati značilno strukturo SZJ;
- primerjati SZJ s pisno obliko slovenskega jezika in spoznavati razlike med njima;
- razvijati in oblikovati pozitiven odnos do SZJ in kulture gluhih.

Učenci si pridobivajo pozitiven odnos do SZJ. Začenjajo se zavedati, da je to jezik slovenske gluhe manjšine, ki se razlikuje od komunikacijskega koda slišne večine. To je vizualno znakovni jezikovni sistem, z določeno postavitvijo, lego, usmerjenostjo in gibom rok, prstov ter mimiko.

Gluhi učenci imajo pravico uporabljati slovenski znakovni jezik v različnih življenjskih situacijah.

SZJ se ne samo učimo, ampak ga tudi doživljamo, oblikujemo in SZJ oblikuje nas ob vizualnem in besedilnem gradivu.

Učenci sprva spontano – preko igre, nato pa pričnejo vodeno in sistematično samostojno izražanje v SZJ ter to navezujejo na pisno obliko slovenskega jezika.

Učenje SZJ je zasnovano in organizirano tako, da stalno povezujemo situacijo s sliko, kontekstom, kretnjo in skupino kretenj.

Skozi pisna besedila pridobivajo tudi pozitivno čustveno in razumsko razmerje do slovenskega jezika; začenjajo se zavedati, da je slovenščina kot jezik okolja ena od socializacijskih danosti v domačem in širšem okolju, saj se edino z njo lahko sporazumevajo s slišnimi.

RAČUNALNIŠKO OPISMENJEVANJE

V specialno pedagoški dejavnosti računalniško opismenjevanje zasledujemo naslednje cilje:

- razvijati spretnosti in znanja računalniškega opismenjevanja;

- razvijati spretnosti za uspešno vključevanje v učni proces, širše okolje in samostojno učenje;
- uriti spretnosti za uspešno pisno sprejemanje in sporočanje;
- opismenjevati (učiti in spoznavati črke, besede, stavke in pojme);
- razvijati fino motoriko;
- izboljševati koncentracijo;
- razvijati lažjo in kakovostnejšo komunikacijo;
- preverjati znanje;
- poklicno usmerjati in usposablјati za različne poklice.

Računalnik in z njim povezana informacijska tehnologija je za gluhe, naglušne učence v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom pomemben pripomoček v procesu urjenja osnovnih spretnosti, ki so potrebni za uspešno ustno in pisno sprejemanje in sporočanje – posredovanje informacij.

Zaznavanje gluhih in naglušnih učencev poteka predvsem po vidni poti, zato morajo biti posredovane informacije podprte tudi z računalniško vsebino. Pomembno je, da je metoda poučevanja kombinacija različnih stilov, tako vidnih, kot slušnih.

Izvajanje specialno pedagoške dejavnosti Računalniško opismenjevanje omogoča učencem poleg pridobivanja spretnosti računalniškega opismenjevanja tudi različne zapise snovi in izdelavo estetskih izdelkov ter s tem kvalitetnejše uresničevanje izobraževalnih ciljev.

V procesu urjenja jim računalnik omogoča emocionalno in socialno varnost, saj niso v vsakem trenutku izpostavljeni javnemu neuspehu zaradi težave, ki jo imajo, zato je delo z računalnikom tudi izjemno motivacijsko sredstvo. Učencem omogoča različne zapise snovi, estetske izdelke in tako tudi lažje delo doma. Pri učnem procesu jim omogoča boljše razumevanje podanih informacij, z vizuelno predstavitvijo, kvalitetno slikovno in pisno gradivo, pa si lažje zapomnijo učno snov. Pripravljene interaktivne učne naloge na računalniku omogočajo učencu samostojno delo, prilagojeno njegovim sposobnostim. Naloge so jezikovno prilagojene tako, da vzpodbujajo samostojno branje in usvajanje jezika. Pomembno vlogo ima tudi pri preverjanju in ocenjevanju znanja.

Da bo zgoraj naštetih dejavnosti in naloge lahko opravljal, je pomembno, da je specialno pedagoška dejavnost računalniško opismenjevanje vključena v vse razrede OŠ.

Računalnik pomembno prispeva k obvladovanju komunikacijskih ovir med polno čutnimi osebami in gluhih oz. naglušnih učenci ter tako aktivnejše sodelovanje v učnem procesu, večjo dostopnost do učnih gradiv in informacij, učenje in delo na daljavo.

Specialno pedagoška dejavnost za slepe in slabovidne učence

V okviru specialno pedagoške dejavnosti bomo izvajali vsebine, ki so nujno potrebne za doseganje optimalnega razvoja posameznega učenca glede na motnjo vida. To so Komunikacija, Orientacija in mobilnost, Socialno učenje in Računalniško opismenjevanje. Z individualiziranim programom se glede na motnjo vida učenca v specialno pedagoško dejavnost. Socialno učenje vključi segmente orientacije.

Orientacija in komunikacijske tehnike za slepe in slabovidne učence, se morajo kot specialno pedagoška dejavnost zaradi otrokove dodatne motnje, enostavno prepletati skozi ves program, ter se razvijajo vzporedno z napredovanjem učenca v programu.

Računalniško opismenjevanje prav tako poteka po predmetniku, le da je potrebno glede na slepoto oz. slabovidnost izvajanje dejavnosti metodično prilagoditi ter program izvajati na prilagojeni IKT opremi za slepe oz. slabovidne.

Ker imajo slepi ali slabovidni učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju večje težave kot samo slepi ali slabovidni učenci tudi na področju navajanja na vsakodnevne aktivnosti in socialne veščine, je potrebno za čimboljše vključevanje učencev v socialno okolje, uporabiti vsako priložnost in organizirano dejavnost za razvijanje socializacije slepih v novih situacijah ter okoljih.

Specialno pedagoške dejavnosti Socialno učenje, Komunikacija ter Orientacija in mobilnost so temeljnega pomena za vzgojo in izobraževanje slepih in slabovidnih učencev z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, ker blažijo in odpravljajo posledice slepote oziroma slabovidnosti v smislu odpravljanja ovir v sporazumevanju z okoljem in odpravljanja gibalne oviranosti in zoženja socialnih situacij in stikov. Cilj je v čimvečji meri usposobiti učenca za samostojno in varno gibanje in komuniciranje z okoljem. V celotno vzgojno-izobraževalno delo se skozi devetletno šolanje vpletajo različne vsebine s področja socialnega učenja.

Zgoraj omenjene specialno pedagoške dejavnosti se odvijajo v okviru predmetov obveznega in razširjenega programa, v okviru dnevov dejavnosti ter kot individualna oblika usposabljanja. Vaje in treningi so postopni od predšolskega obdobja do zaključka šolanja in tudi kasneje.

Potreba po tako močno prisotnih specialno pedagoških dejavnostih izhaja iz kombinirane motnje, ki je zapisana v opisu populacije.

Specialno pedagoška dejavnost za gibalno ovirane učence

Zaradi kombiniranih motenj z več področij in LMDR, gibalno ovirani učenci potrebujejo za uspešno celostno usposabljanje in izobraževanje specialno pedagoške dejavnosti (v nadaljevanju: SPD).

Cilji SPD so naravnani tako, da omogočajo razvijanje močnih področij učenca in preko njih vplivajo na razvijanje šibkejših področij, na iskanje, oblikovanje in razvijanje strategij, ki omogočajo uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces in širše socialno okolje.

SPD za učence z LMDR in gibalno oviranostjo: Komunikacija, Računalniško opismenjevanje in Socialno učenje so v pomoč pri šolskem delu in so sestavni deli individualiziranega programa. SPD se ne ocenjujejo številčno, niti opisno.

V prvi in drugi triadi dodane ure specialno pedagoških dejavnosti ne predstavljajo v enakem obsegu povečanega števila ur za učence, saj se izvajajo v kombinaciji z urami slovenščine, matematike in spoznavanja okolja.

V tretji triadi bomo v socialno učenje vključili poklicno orientacijo.

Dodali smo novo specialno pedagoško dejavnost Komunikacija, ki je za usklajen razvoj in napredek gibalno oviranega učenca nujno potrebna.

KOMUNIKACIJA

Komunikacija je za prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za gibalno ovirane učence z LMDR pomembna sestavina predmetnika v vseh razredih šole. Komunikacija omogoča učencem kvalitetno pridobivanje, razvijanje in utrjevanje sporazumevanja s samim seboj in širšim okoljem, preko poslušanja, razumevanja, govorjenja, branja in pisanja.

Gibalno ovirani učenci z LMDR imajo težave na področju percepcije, motorike, organizacije in orientacije, spomina in motnje govora. Pogosto so prisotne še motnje pozornosti in koncentracije, zapomnitve ter emocionalne in socialne motnje.

Pomemben cilj dejavnosti je čim boljši razvoj osnovnih področij sporazumevanja, izboljšanja učenčevih zmožnosti (sposobnosti) na več področjih, kar mu nudi kvalitetnejši socialni stik, večjo emocionalno stabilnost in boljšo samopodobo.

Pridobljene spretnosti omogočajo kvalitetnejše pridobivanje znanj na vseh področjih življenja. Pridobljene komunikacijske spretnosti so v podporo pri usvajanju novih pojmov in znanj.

V prvi in drugi triadi se ure komunikacije zlasti v povezavi s predmetoma spoznavanje okolja oz. naravoslovje in slovenščina ter z urami oddelčne skupnosti. Ure komunikacije v razredu izvaja drugi strokovni delavec – defektolog.

Ure komunikacije v tretji triadi pa se izvajajo samostojno, vendar v tesni povezavi z učnimi vsebinami pri predmetu slovenščina.

RAČUNALNIŠKO OPISMENJEVANJE

Za gibalno oviranega učenca z LMDR je računalnik pomemben rehabilitacijski pripomoček v procesu opismenjevanja in komunikacije (nadomestna komunikacija) s širšo okolico in mu omogoča aktivno vključevanje v šolsko delo.

Na začetku izvajanja predmeta pridobijo učenci osnovna znanja računalniškega opismenjevanja, ki so potrebna za razumevanje in samostojno uporabo računalnika. Z leti se njihova osnovna znanja nadgradijo ter razširijo, tako da se njihov razvoj računalniškega znanja poglobi. Pri gibalno oviranih učencih je pomembno, da je učitelj pozoren na vrsto in

stopnjo oviranosti oz. preostalih sposobnosti učenca, ko se izbira njemu primerna računalniška oprema. Pri izbiri opreme moramo biti pozorni na lastnosti programske in strojne opreme ter na individualno potrebo vsakega učenca z vidika obolenja in vrsto motorične motnje. Pri izbiri strojne opreme je potrebno upoštevati kognitivne sposobnosti, senzorične funkcije, funkcionalne sposobnosti (obseg razpoložljivih gibov, mišična moč, nevrološke motnje).

Gibalno ovirani učenci z LMDR potrebujejo pri računalniškem opismenjevanju veliko urjenja finomotoričnih spretnosti in uporabo različnih informacijskih kanalov, ki so predpogoj za uspešno pisno in ustno sporočanje. Računalnik omogoča razločne zapise snovi in estetske izdelke. Pomembno vlogo ima pri preverjanju in ocenjevanju znanja, pomemben je pri procesu urjenja osnovnih spretnosti.

Predlagamo, da je računalniško opismenjevanje kot specialna pedagoška dejavnost izvaja po 1 uro v vseh razredih osnovne šole.

Predlagamo, da se ure računalništva v prvi in drugi triadi povezujejo s predmetom matematika in slovenščina oz. glede na posebnosti učenca, pri čemer se fond ur za učenca ne povečuje.

V tretji triadi pa predlagamo, da se ure računalništva izvajajo samostojno.

Ure računalniškega opismenjevanja v razredu izvaja drugi strokovni delavec – defektolog.

SOCIALNO UČENJE

Je SPD, ki je zasnovana tako, da učencem na preprost in praktičen način približa spoznavanje samega sebe in okolja. Vsebine dejavnosti so vgrajene v celoten program usposabljanja, z večjim poudarkom v tretji triadi. Gibalno ovirani učenec z LMDR je zaradi telesne oviranosti prikrajšan in omejen pri vključevanju v ožje in širše okolje, primerno njegovi starosti. Na učenčev psihosocialni razvoj vpliva gibalna oviranost, ki zmanjšuje možnosti za razvoj samostojnosti in pridobivanje potrebnih življenjskih izkušenj. Kvaliteto življenja zmanjšujejo pogostejši operativni in drugi rehabilitacijski posegi. Socialno učenje učencem omogoča razvijanje in pripravljenost za sprejemanje sebe, sporočanje svojih lastnih doživetij, pridobivanja samozaupanja, spretnosti, znanja in veščin za izražanje misli, čustev, želja in potreb. Temelji programa so na področju spoznavanja in samovrednotenja, učenja socialnih in življenjskih spretnosti. Vsebine dejavnosti učencem omogočajo kvalitetnejše in aktivnejše vključevanje v socialno sredino.

Z vsebinami in dejavnostmi se učenca spodbuja k sprejemanju svoje drugačnosti in gibalne oviranosti. Učenec se nauči poslušanja, pogajanja, reševanja konfliktov in s tem ustvarjanja odnosov sodelovanja. Dejavnost vključuje modele spoznavanja, razumevanja, samousmerjanja ter vpogleda v skupinskih interakcijah. Učenec razvija socialne spretnosti in se jih nauči uporabljati v različnih življenjskih situacijah. Socialne veščine prispevajo k celostnemu razvoju učenca ter mu tako omogočajo uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces.

Cilje dejavnosti za posamezne učence načrtuje interdisciplinarni tim strokovnih delavcev, cilji pa so opredeljeni v individualiziranem programu.

Predlagamo, da so ure socialnega učenja v prvi in drugi triadi čim bolj povezane z vsemi vzgojno-izobraževalnimi predmeti in s projektnim delom.

V tretji triadi pa predlagamo, da se ure socialnega učenja izvajajo samostojno.

Ure socialnega učenja v razredu izvaja drugi strokovni delavec – defektolog, socialni pedagog ali svetovalni delavec.

Specialno pedagoška dejavnost za učence z govorno-jezikovnimi motnjami

Cilji specialno pedagoških dejavnosti Komunikacija in Računalniško opismenjevanje so naravnani tako, da omogočajo razvijanje močnih področij učenca in preko njih omogočajo razvijanje šibkejših, iskanje, oblikovanje in razvijanje strategij, ki nudijo možnost za uspešno vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces in socialno okolje.

KOMUNIKACIJA

Specialno-pedagoška dejavnost Komunikacija je v Prilagojenem izobraževalnem programu z nižjim izobrazbenim standardom za GJM opredeljena kot specialno-pedagoška dejavnost vzgoje in izobraževanja v vseh razredih osnovne šole.

Namen dejavnosti je, da s celostnim pristopom (ustrezen program) nudi otroku dovolj kvalitetno osnovo za pridobivanje, razvijanje in utrjevanje optimalne komunikacije s samim seboj in z okoljem in sicer na vseh štirih ravneh komunikacijskega procesa: poslušanje, razumevanje, govorjenje, branje in pisanje.

Zaradi okvar na področju govora, jezika, motorike in drugih duševnih funkcij je prizadetost sporazumevanja in vedenja lahko tolikšna, da učenci ne bodo uspešni v Programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo in/ali v Prilagojenem programu z enakovrednim izobrazbenim standardom. Zato se učence s težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami ali učence z več motnjami usmeri tudi v Prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom za GJM.

Glede na specifičnost populacije so poleg splošnih potrebni še specifični cilji pri posameznih predmetih. Delo poteka ob upoštevanju navodil za izvajanje prilagoditev za učence z govorno-jezikovnimi motnjami.

Učencem omogočajo aktivno sodelovanje – komunikacijo v učno-vzgojnem procesu in v socialnem okolju.

Najbolj pomemben splošni cilj predmeta je, da otroku z govorno-jezikovno motnjo omogoči čim boljši razvoj na osnovnih področjih komunikacije, izboljša otrokove kompetence (sposobnosti) na teh področjih, ki mu omogočajo kvalitetnejši socialni stik, večjo emocionalno stabilnost in boljšo samopodobo. Omogoča mu tudi uspešnejše usvajanje novih znanj, veščin in spretnosti.

Širše spoznavno področje vključuje razvijanje procesov, sposobnosti in postopkov, ki omogočajo bogatenje izkušenj na področju percepcije, motorike, organizacije in orientacije, ki otroku omogočajo razumevanje, ustno in pisno izražanje ter branje.

Komunikacijske spretnosti, ki jih bodo učenci pridobili pri tem predmetu, bodo v podporo pri usvajanju novih pojmov in znanj pri posameznih učno-vzgojnih predmetih.

Poleg splošnih ciljev so opredeljeni še telesno gibalni, čustveni, motivacijski, estetski in moralno-etični cilji ter ustrezne medpredmetne povezave.

V okviru komunikacije je predvideno tudi izvajanje vsebin specialno pedagoške dejavnosti Socialno učenje.

Učenci z govorno-jezikovnimi motnjami imajo pogosto težave na področju emocionalnega in socialnega dozorevanja. Pri predmetu bodo učenci razvijali pripravljenost za sprejemanje in

sporočanje svojih doživljanj, pridobivali samozaupanje in pogum ter spretnosti, znanja za izražanje svojih misli, čustev, želja, izkušenj, domišljije in ustvarjalnosti. Poudarek programa je na področju identifikacije in samovrednotenja, učenju socialnih in življenjskih spretnosti ter kompetentnega odločanja. Učencem bodo vsebine predmeta omogočale, da spoznajo, da je za boljše vključevanje v socialno sredino, za večjo emocionalno stabilnost in pozitivno samopodobo pomembnejše sporazumevanje (ustno, pisno) med ljudmi v različnih življenjskih situacijah kot sama kvaliteta govora.

RAČUNALNIŠKO OPISMENJEVANJE

V specialno pedagoški dejavnosti računalniško opismenjevanje zasledujemo naslednje cilje:

- razvijati spretnosti in znanja računalniškega opismenjevanja;
- razvijati spretnosti za uspešno vključevanje v učni proces, širše okolje in samostojno učenje;
- uriti spretnosti za uspešno pisno sprejemanje in sporočanje;
- opismenjevat(učiti in spoznavati črke, besede, stavke in pojme)
- razvijati in bogatiti besedišče;
- razvijati fino motoriko;
- izboljševati koncentracijo;
- razvijati lažjo in kakovostnejšo komunikacijo;
- preverjati znanje;
- poklicno usmerjati in usposablјati za različne poklice.

Računalnik je za učence s težavami v govorno-jezikovni komunikaciji pomemben pripomoček v procesu opismenjevanja in komunikacije z okolico ter tako tudi sodelovanja v učno-vzgojnem procesu. Učenci z govorno-jezikovno motnjo potrebujejo veliko urjenja v vseh spretnostih in uporabi vseh informacijskih poti (kanalov), ki so predpogoj za uspešno ustno in pisno sprejemanje ter sporočanje informacij. V procesu urjenja jim računalnik omogoča emocionalno in socialno varnost, saj niso v vsakem trenutku izpostavljeni javnemu neuspehu zaradi težave, ki jo imajo (nečitljiva pisava) in je tako tudi izjemno motivacijsko sredstvo. Pri nekaterih izrazitih motnjah branja in pisanja omogoča računalnik otroku primernejšo urejenost miselnih procesov in povezav med izgovorjeno in zapisano vsebino. Učencem omogoča razločne zapise snovi, estetske izdelke in tako tudi lažje delo doma.

Pri učnem procesu jim omogoča boljše razumevanje podanih informacij, z vizualno predstavitvijo, kvalitetno slikovno in pisno gradivo, pa si lažje zapomnijo učno snov. Pripravljene interaktivne učne naloge na računalniku omogočajo učencu samostojno delo, prilagojeno njegovim sposobnostim. Naloge so jezikovno prilagojene tako, da vzpodbujajo samostojno branje in usvajanje jezika. Pomembno vlogo ima tudi pri preverjanju in ocenjevanju znanja.

Pomembno vlogo ima tudi pri preverjanju in ocenjevanju znanja.

Da bo zgoraj naštetih dejavnosti in naloge lahko opravljal, je pomembno, da je predmet računalništvo vključen v vse razrede OŠ.

Računalnik pomembno prispeva k obvladovanju komunikacijskih ovir med polnočutnimi osebami in gluhih oz. naglušnih učenci ter tako aktivnejše sodelovanje v učnem procesu, večjo dostopnost do učnih gradiv in informacij, učenje in delo na daljavo.

Računalnik pomembno prispeva k aktivnejšemu sodelovanju v učnem procesu, večji dostopnosti do učnih gradiv in informacij, učenju in delu na daljavo.

Vsak učenec bo dosegel cilje, ki so prilagojeni vsakemu posamezniku. Učenec napreduje na naslednji cilj šele, ko dobro usvoji predhodnega. Pomembno pa je, da vsakemu učencu namenimo dovolj časa za dosego posameznega cilja.

Računalniška dejavnost je pomembna, ker motivira učence na tistih področjih, na katerih imajo največ težav in je pripomoček vsem predmetom, da bi učenci lažje usvojili posamezne cilje, ki so v predmetniku (tako naravoslovnim, kot družboslovnim predmetom na vseh razvojnih stopnjah).

III. PRILOGA 1

Pogoji za vključitev

GLUHI IN NAGLUŠNI UČENCI

V prilagojeno izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom za gluhe in naglušne učence se bodo vključevali gluhi in naglušni učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju v skladu z odločbo o usmeritvi. Ti učenci pa imajo lahko še dodatne motnje:

- disfazijo,
- disleksijo,
- motnjami pozornosti in koncentracije,
- motnje spomina,
- slabšo razvito senzomotoriko,
- gibalno oviranost,
- dispraksijo,
- slabovidnost,
- itd.

SLEPI IN SLABOVIDNI UČENCI

V prilagojeno izvajanje prilagojenega izobraževalnega programa z nižjim izobrazbenim standardom za slepe in slabovidne se vključujejo slepi ali slabovidni učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju v skladu z odločbo o usmeritvi.

GIBALNO OVIRANI

Učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju in gibalno motnjo so usmerjeni v prilagojen izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom na podlagi Odločbe o usmeritvi.

UČENCI Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJIAMI

Populacija otrok z GJM je izjemno heterogena, kar pomeni, da se lahko primanjkljaji pri posameznih učencih zaradi kompleksnosti simptomov kažejo v različnih oblikah kot tudi stopnjah težavnosti. Vse dodatne motnje to kompleksnost le povečajo. Razvijanje govorno jezikovnih sposobnosti je dolgotrajen proces, ki poteka po ustreznih strokovnih postopkih in zahteva specifične metode dela. Od tega, v koliki meri učenec razvije svoje komunikacijske sposobnosti je odvisno tudi njegovo napredovanje v izobraževalnem procesu.

V te programe se bo vključevala:

1. populacija otrok s **težjimi in težkimi GJM**, kadar jim le-te onemogočajo napredovanje v prilagojenem izobraževalnem programu z enakovrednim izobrazbenim standardom za GJM in **nimajo** dodatnih motenj v duševnem razvoju;
2. otroci s **težjimi ali težkimi GJM in lažjo motnjo v duševnem razvoju**, ki so bili neuspešni v prilagojenem programu z enakovrednim izobrazbenim standardom za GJM;
3. otroci z **več motnjami**, pri katerih je **primarna motnja težja ali težka GJM** in se v prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za GJM vključijo na osnovi odločbe o usmeritvi;
4. **avtistični otroci**, ki niso bili uspešni v prilagojenem izobraževalnem programu z enakovrednim izobrazbenim standardom za GJM.

Razlika med otroki, ki so usmerjeni v Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom in otroki, ki so usmerjeni v Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za GJM je ta, da imajo ti otroci težje govorno jezikovne-motnje, kot je običajno za otroke z lažjo motnjo v duševnem razvoju.

Imajo tudi posebno specifiko funkcioniranja na področju percepcije, motorike, orientacije, verbalnega izražanja in vedenja.

IV. PRILOGA 2

Strokovna literatura

GLUHI IN NAGLUŠNI UČENCI

Ambrožič, K., Vlaisavljevič, L., *40 let OŠ na Centru za sluh in govor Maribor - Simpozij »Naših 40 let«*, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Bertram, B., *Cohlear implantation at an early age: first experiences*, Zbornik referatov 1. slovenskega posveta o rehabilitaciji oseb s kohlearnim implantom, Maribor 1998.

Burja, T., Repnik, V., *Razvijanje bralnih strategij pri gluhih in naglušnih otrocih ter otrocih z motnjami v govorno jezikovni komunikaciji - Simpozij »Naših 40 let«*, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Coninx, F. Vom Horen zum Wahrnehmen: Eine kognitive Leistung In: Kongressbericht 4. Auditory – Verbal Kongress Berhtesgaden 1999: 260-272.

Eastbrooks, W., *Die auditiv-verbale Methode*, 3. Auditory – Verbal Kongress Berhtesgaden, 1995.

Fras, F., M., *Tudi v vrtcu poslušamo in govorimo-* Simpozij »Naših 40 let«, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Groegl, S., Tetičkovič, B., *Gibalno-glasbeno-ritmične igre za otroke s polževim vsadkom - Simpozij »Naših 40 let«*, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Guberina, P., *Verbotonalna metoda i njezina primjena na rahabilitaciju sluha*, Centar SUVAG, Zagreb 1985.

Hernja, N., *Vaje poslušanja*, Center za sluh in govor Maribor, 1998.

Hernja, N., Brumec, M., Groegl, S., Ropert, D., Tetičkovič, B., Werdonig, A., *Pot do poslušanja s polževim vsadkom - Simpozij »Naših 40 let«*, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Hrabar, S., Likar, L., *Zbornik prispevkov s seminarja Slušno moteni otrok v vrtcu in osnovni šoli*, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana, 1994.

Hrabar, S., Likar, L., *Zbornik prispevkov s seminarja Gluhi in naglušni otrok v vrtcu in osnovni šoli*, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana, 1996.

Kasteli, N., *Vključevanje slušno prizadetih otrok in mladostnikov v polnočutno okolje*, Zavod za usposabljanje slušno in govorno motenih Ljubljana, 1990.

Kolenec, F. M., *Integracija otrok s posebnimi VI potrebami v Sloveniji - Simpozij »Naših 40 let«*, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Krapež, M., *Reverberacija u rehabilitaciji prostornog poslušanja*, SUVAG, Vol. 1, br. 1-2, 55-68, Zagreb 1988.

Kuhar, D., *Pogovori s starši gluhih in naglušnih otrok*, PZI Dan, Ljubljana, 1993.

Levec, A., *Učenec z izgubo sluha v vašem razredu*, PZI Dan, Ljubljana, 1994.

Majer, T., Papež, J., *Načrtovana oblika dela – pot do uspeha* – Simpozij »Naših 40 let«, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Majer, T., *Vloga in pomen strokovne pomoči v procesu integracije gluhih in naglušnih otrok v redno osnovno šolo* – primer dobre učno-vzgojne prakse, Zbornik referatov V. Strokovnega posveta Menedžment v VIZ.

Papež, J., *Surdopedagoginja in učiteljica skupaj v razredu osnovne šole*, Vzgoja in izobraževanje, št. 5, leto 2001.

Prozojević, T., M., *Slušanje i govor*, SN Liber, Zagreb 1984.

Rokavec, A., *Pogostnost in vzroki naglušnosti* - Simpozij »Naših 40 let«, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Schmidt, M., Čagran, B., *Evalvacija projekta »Integracija otrok z motnjo sluha v redno osnovno šolo« z vidika vrstniškega sprejemanja* - Simpozij »Naših 40 let«, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Spindler, M., *Nove metode in pristopi pri odkrivanju gluhotе in naglušnosti* - Simpozij »Naših 40 let«, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Škvor, J., *Pomoč pri šolskem delu*, PZI Dan, Ljubljana, 1993.

Tim za KI CSGM, *Spremljanje razvoja poslušanja*, Zavod RS za šolstvo, 2000.

Tollazzi, S., *Individualna slušno-govorna terapija gluhih in naglušnih otrok* - Simpozij »Naših 40 let«, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Tollazzi, S., *Pomen razvijanja poslušanja gluhih in naglušnih otrok v procesu integracije*, Defektologica Slovenica.

Trtnik, A., Kuhar, D., *Pravica gluhih do znanja*, Zavod za usposabljanje slušno in govorno motenih Ljubljana, 1997.

Werdonig, A., *Postopki pri vključevanju otrok v integracijo* - Simpozij »Naših 40 let«, Center za sluh in govor Maribor, Zbornik referatov, Maribor, maj 2002.

Zbornik prispevkov s strokovnega simpozija »Uresničevanje integracije v praksi«, Portorož 1997.

Zbornik referatov 2. slovenskega posveta o rehabilitaciji oseb s polževim vsadkom, Center za sluh in govor Maribor, november 2002.

SLEPI IN SLABOVIDNI UČENCI

Brvar, R., *Geografija nekoliko drugače*, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana 2000.

Cvetkovič, Ž., *Metodika vaspitno-obrazovnog rada sa slepim licima. Savremena metoda čitanja i pisanja slepe dece na Brajevom pismu*, 1989.

Dikić, S., *Specifičnosti vizuelnog opažanja*, 1988.

Dikić, S., *Metodika vaspitno-obrazovnog rada sa slabovidnim učenicima*, Beograd, 1988.

Novljan, E., *Sodelovanje s starši otrok s posebnimi potrebami*, Zveza Sožitje, Ljubljana, 2004.

Popović, D., *Psihologija slepih i slabovidnih*, 1979.

Prispevki strokovnih delavcev: *Naš zbornik. Ob 80-letnici zavoda*, Zavod za slepo in slabovidno mladino, Ljubljana, 1999.

Strokovna literatura o slepih in slabovidnih v knjižnici Zavoda za slepo in slabovidno mladino (npr. življenjepis Louisa Brailla, Helen Keller...).

Zemcova, M.I., *Slabovidni učenci priročnik za nastavnike i roditelje*, 1975.

Zovko, G., *Paripatologija 1*, 1995.

Zovko, G., *Paripatologija 2*, 1998.

GIBALNO OVIRANI UČENCI

Eichstaedt, C. B., Lavay, B. W., *Physical Activity for Individuals With Mental Retardation, Infancy Through Adulthood*, Human Kinetics Books, Champaign, Illinois, 1992.

Gallahue, D. L., Ozmun, J. C., *Understanding Motor Development, Infants, Children, Adolescents, Adults*, Hill Companies, Boston, 1998.

Haskell, S., Barrett, E. K., *Izobraževanje telesno hendikepiranih otrok*, ZUIM Kamnik, 1994.

Lugetts, A., *Kinesiology*, Dubucque, 1997.

Powell, T., *Poškodba glave*, Društvo Vita, 1996.

Prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom, Splošni del programa s predmetnikom.

Scherzer, A., Tscharnuter, I., *Early Diagnosis and Therapy in Cerebral Palsy*, New York, 1990.

Willson, R., *Special Educational Needs. In the early years*, New York, 1998.

UČENCI Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI

Glasser, W., *Učitelj v dobri šoli*, Didakta, Radovljica, 1992.

Jelenc, D., *Zgodnji kognitivni procesi, ki vplivajo na nastanek specifične motnje branja*, Zbornik 3. strokovno srečanje logopedov Slovenije – Multidisciplinarni pristop, Center za korekcijo sluha in govora, Portorož, 1993.

Jelenc, D., *Jezikovne sposobnosti pri specifični motnji branja*, Sodobna pedagogika, No. 3-4, 1995.

Jelenc, D., Novljan, E., *Učitelj svetuje staršem 1. Matematika*, Izbrana poglavja, Didakta, Radovljica, 2001.

Jelenc, D., *Značilnosti bralnega procesa in specifična razvojna motnja branja*, publikacija Kaj hočemo in kaj zmoremo, Pedagoška fakulteta, Ljubljana, 1992.

Jelenc, D., *Pomen fonološkega zavedanja za začetno branje in pisanje otrok s posebnimi potrebami*, publikacija Uresničevanje integracije v praksi, Društvo defektologov Slovenije, Ljubljana, 1997.

- Kavkler, M., *Jezikovne sposobnosti učencev s specifično razvojno motnjo pri učenju matematike*, publikacija Multidisciplinarni pristop v logopediji - 4. strokovno srečanje logopedov Slovenije, Aktiv logopedov Južne Primorske, Portorož, 1993.
- Kavkler, M., in drugi, *Brati, pisati, računati*, zbirka Izstopiti ne moreš, knjiga 3, Pomurska založba, Murska Sobota, 1991, str. 68-94.
- Keršič J., Štajner, *Olajšajmo delo otroku in sebi*, Logopedski priročnik 1., Zavod RS za šolstvo in šport, 1998.
- Koprivec, A., *Motnje branja in pisanja v 1. in 2. razredu*, Otrok in družina, št. 1, leto 2000, str. 24.
- Kraljič, d., Vodeb, J., *Pomagajmo otrokom, ki imajo večje težave na področju zaznavanja*, Zavod RS za šolstvo in šport, 1994.
- Ljubešić, M., in sod., *Jezične teškoče šolske djece*, Školske novine, Zagreb, 1997.
- Pečjak, S., *Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti*, Zavod RS za šolstvo, 1997.
- Pečjak, S., *Didaktična igra in razvoj nekaterih specifičnih funkcij pri opismenjevanju*, priročnik z vajami za 1. in 2. razred osnovne šole, Different, Trzin, 1994.
- Pečjak S., *Ravni razumevanja in strategije branja*, priročnik za učitelje na razredni in predmetni stopnji, Different, Trzin, 1995.
- Žerdin, T., *Branje in pisanje: kako prepoznavamo motnje in kako jih odpravimo*, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Ljubljana, 1990.
- Žerdin, T., *Težavice, težave, učne motnje*, zbirka Izstopiti ne moreš, Pomurska založba, Murska Sobota, 1991.
- Žnidarič, D., *Otrokov govor*, Zavod RS za šolstvo in šport, Ljubljana, 1993.